

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 20 (512). Serie nouă inițiată de LAURENȚIU ULICI. Miercuri, 23 mai, 2001

geo bogza

„Acum vreo patru ani a venit la mine Nicolae Țone spunând că este recomandat de Ministerul Culturii și Uniunea Scriitorilor. A luat toate manuscrisele lui Geo, toate fotografiile, un tablou de Nicolae Tonitza, coarnele de cerb de la tatăl lui Labiș și pendula lui Geo, pe care o cunoștea toată lumea care venea pe la noi. Din presă am aflat că actul de cesiune pe care l-am făcut cuprinde și drepturile de editare ale lui Geo Bogza. Mie nici nu mi-a spus ce conține actul pe care l-am făcut în fața notarului.“

(elisabeta bogza)

AVERSE:

Parabola unui mucalit de la balcon e emblematică pentru carnavalul la care am asistat: „Pe membrii unei haite îi unește, vremelnic, prada ce le-a căzut în gheare. Când aceasta se termină și nu mai există perspectiva alteia, se sfâșie între ei“. N-am vrea să se întâmple așa, căci mai ținem, totuși, la prestigiul breslei noastre, care nu-i vinovată, în totalitate, de absurditățile de la Drept.

„Între Poemele iubirii și Nebănuitele trepte se desfășoară. Într-o dialectică a înseninării, drumurile spre poezia mai direct erotică, identică uneori cu monologul liric. Poetul, ajuns la «marginii de liniști, unde străbat fără sfat numai unii», își caută o permanentă confidentă. Chiar în poemul despre Rilke, din ultimul volum antum, se adresează unei prietene imagineare.

(emil manu)

lucian blaga

„Pound intuia în creația lui Brâncuși, în atașamentul lui «fantic» pentru forma din interior, poezia jocurilor «ritualice» și sibilnice ale copiilor, forța înalt expresivă a unei gratuități ce-i vorbește dintr-un adânc sacru pe un creator care nu și-a pierdut ingenuitatea primordială.“

(ștefan ion ghilimescu)

constantin
brâncuși

planeta nebună

de
anghel gâdea

Stăruie, albă, din ziuă
O pată de pe trupul tău...
Te-ai fărâmițat în perdele
Prin care, poate, ai voit să fugi

TERORIȘTII MICROFOANELOR

În graba și disperarea lor de a tranșa cât mai repede disputa candidaților la președinție, Grigore Iliesi și Mircea Ghițulescu au uitat ceea ce era esențial pentru breasla noastră: aprobarea de către Conferința a unui Statut sau altul. După ce și-au bătut joc de visteria U.S., chemând scriitorii la un nou tur de scrutin, fiindcă nu cunoșteau punctul 24 al vechiului Statut, acum e nevoie de un al treilea tur, pentru ca Uniunea Scriitorilor să intre în legalitate. Altfel, zona Absurdistanului se va numi breasla noastră. * Secretarul celei mai importante asociații din țară, adică Iosif Naghju, nu a fost invitat în prezidiu. Când a venit totuși la tribună și i-a avertizat pe teroriștii microfoanelor că e nevoie de o minimă democrație și că trebuie să fie ascultate întrebările pentru candidați, cineva de pe estradă l-a chemat alături, în al unsprezecelea ceas. Cu un total dispreț, nedorind să devină actor într-o farsă de trei parale, Ioșca le-a întors spatele și și-a ocupat locul inițial. Acest avertisment nu i-a sensibilizat câtuși de puțin pe teroriști: măcar cu acest prilej voiau să-și facă și ei o operă! * Niciodată nu s-a văzut, la ratați și neîmpliniți, mai mult venin ca în Aula de la Drept. Cum unii secretă ce mai pot, suferința lor ne-a înduioșat și pe noi. Cunoaștem un leac, dar credem că nu ni se va cere ajutorul. * Orgoliile mărunte au alterat și opțiunile unor creatori notabili. Când vezi zburând deasupra ta sicrie cu celulare, începi să crezi că legăturile cu lumea de dincolo devin tot mai strânse. * Parabola unui mucalit de la balcon e emblematică pentru carnavalul la care am asistat: „Pe membrii unei haite îi unește, vremelnice, prada ce le-a căzut în gheare. Când aceasta se termină și nu mai există perspectiva alteia, se sfâșie între ei“. N-am vrea să se întâmple așa, căci mai ținem, totuși, la prestigiul breslei noastre, care nu-i vinovată, în totalitate, de absurditățile de la Drept. * Mai devreme sau mai târziu, neregulile financiare vor ieși la iveală, în orice domeniu ne-am afla. Refuzul informațiilor e capcana în care cad, de regulă, spiritele gregare. Dacă reușesc să se salveze s-ar putea să se ia cu mâinile de cap: dacă și-l mai găsec! * Mai mulți prieteni ne-au avertizat că oamenii mărunți sunt vindicativi atunci când i-ai prins cu cioara vopsită. În ceea ce ne privește, nu ne vom muia glasul, mai ales că afirmațiile noastre, bine cumpănite și argumentate, se bazează pe fapte reale. Iar, de va încerca vreunul să ne intimideze, abia atunci vom declanșa și sprijini anchetele. Că vorba aia: nu mor caii când vor câinii!

Colectivul de editare:

Marius Tupan (redactor-șef)

Marinela Țepuș (redactor)

Mariana Bunescu (tehnoredactor)

Simona Galașchi, Ioana Popescu (corectură)

Revista „Lucașfărul“ este editată de Fundația Lucașfărul, cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii și Cultelor

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60, fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL

Cont în valută: 472161601590

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

ÎN DOUĂ CUVINTE

de HORIA GÂRBEA

Numărul de centimetri pătrați ai “Vizorului” scade mereu și, dacă scriu mult, îl veți citi cu lupa. Reduc, așadar, numărul de cuvinte. Nu mă gândesc să-l reduc la zero, cum poate unii doresc. De ce să le dau satisfacție?

Așadar, în două cuvinte despre un eveniment care ar merita mai multe: apariția unui nou dramaturg. E o întâmplare destul de rară la noi. Bogdan Mihai Dascălu are talent și îndrăzneală. Are 23 de ani și trei cărți, nu subțirele, cu piese scurte care arată un nonconformist bătaios. Mulți dramaturgi scriu pentru a fi jucați. E firesc pentru ei să țină seama de constrângerile pe care le impun o scenă și o trupă normale. Tânărul nostru timișorean scrie, cu nonșalanță și chiar sfidător pentru a pune probleme regizorilor și teatrelor. O piesă de șase pagini are un titlu de cinci rânduri, nici nu încapă pe afiș. Are și șapte (!) personaje, dintre care “Fructul oprit” și “Femeia aruncător de flăcări”. Mă tem că regizorii și mai ales actorii distribuți ar medita îndelung înainte de a accepta provocarea.

Dar nu asta contează deocamdată, ci viteza și îndemânarea cu care Bogdan Mihai Dascălu conduce dialogul, creează acțiune din idei, ia în răspăr didascalile. De pildă, într-o piesă se indică faptul că publicul va striga: “Trăiască Bogdan Miha! Dascălu”. Piese (Lovitura de teatru, Editura Mirton) sunt încă scurte, ușor schematic și aglomerarea ideilor este mai mare decât cea a faptelor. Narcisismul jucat al autorului amuză. E clar că dramaturgul nostru știe să fie tânăr și nu mimează înțelepciunea altor vârste. E prima condiție a reușitei. Precocitatea în dramă este exclusă. Aștept ca Bogdan Mihai Dascălu să ajungă la 26-28 de ani pentru a vedea prima lui *full time play*. Îi urez deci bun-venit și pe curând. Deocamdată, despre opera lui se poate spune ca-n anecdotă: “N-o cunosc, dar îmi place cum începe”.

dreptul la replică

FARMECUL PARȘIV AL COMPROMISULUI

(în loc de adio pur și simplu)

de ȘERBAN LANESCU

Cum, eventual, s-a putut constata, rubrica-mi permanentă din ediția de săptămâna trecută a fost înlocuită cu un text de... desolidarizare («Cui prodest») semnat *Redacția*, asta ca reacție la modalitatea-mi de interpretare comisă cât privește o emisiune a TVR1 în care R. Filip, M. Dinescu și C.T. Popescu l-au judecat pe D.A. Lăzărescu. Or, trecând peste (sau pe lângă) stilul impersonal cu semnificația cunoscută de către cine a citit o carte celebră a lui Françoise Thom, relevanța respectivului text, pertinentă apreciată însă prin raportare la cele ce le-am scris (cu multă blândețe) despre pomenita emisiune, vor fi cumpănit-o, dacă există, cititorii *minimax*-ului care au și vizionat evenimentul (căci a fost, cred, un eveniment) mediatic în cauză. Pe mine, drept a spune cu sinceră tristețe, nu m-a ajutat mintea, nici pospaiul de cultură adunată să răzbat în profunzimile textului cu desolidarizarea. Iar dacă orice desolidarizare presupune inerent o altă solidarizare, iarăși n-am înțeles încotrova se va fi îndreptat ea și bazată pe ce criterii. În continuare s-ar fi cuvenit, poate, să explic, aproape frază cu frază, toate câte și de ce nu le-am înțeles. De-un *pareczamplu*, așa, luat la-ntâmplare, chestia cu prostituatele «Căci altor popoare le-a folosit faptul că în Evul Mediu erau biciuite prostituatele în public. Noi trebuie

să le suportăm obscenitățile pe străzile Capitalei.» Despre care prostituate, oare, face vorbire, fiindcă, totuși, întrebarea îmi pare de rigoare. Stop! Fiindcă altfel ar însemna să terfelesc și ce a mai rămas, dacă, din spiritul fostului *minimax*.

După care abia urmează băutul paharului amar până la fund. Prin a recunoaște că, în ultimă instanță, doar eu sunt cel vinovat pentru acest episod final jegos. În primul rând, vinovat (întru confirmarea lui papa Marx când a spus că «Dacă ești oaie, vei fi tuns», iar eu completez că, mai cu seamă, oile negre sunt tunse) fiindcă am acceptat compromisul de a mai duce rubrica sub interdicția «Fără politică!» impusă, vai, de... context, după plecarea lui Laurențiu Ulici. Apoi, vinovat prin chiar acest text în locul căruia se impunea, poate, tăcerea. În fine, neglijând riscul patetismului și spunându-mi, hai, ultima înghițitură, mai trebuie să mulțumesc *Redacției* că mi-a acordat (ba încă și cu promisiunea că textul nu va fi cenzurat) șansa spațiului pentru acest, of, of, of, cuvânt ca adio.

P.S. Dacă într-adevăr *Redacția* și-a pus-o, întrebarea *quid prodest*, răspunsul, deși vizibil deja, abia urmează să se întregască, cumva ca măsură pentru povara libertății, drept e, deloc ușoară.

O IPOTEZĂ PENTRU LUMEA CEALALTĂ

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Comenirea a balansat între agora și școală - între un spațiu de libertate și de egalitate a spiritelor, spirite poate mai brutale și mai puțin educate decât acelea, de mai târziu, cultivate în academii, și un cadru închis, ierarhizat sub raportul recunoașterii capacității umane, rafinat în ceea ce privește conținutul comunicării și tocmai de aceea respirând mult mai puțin curaj decât primul, decât deschiderea primejdioasă, dar provocatoare a agorei. Antichitatea clasică a reprezentat perioada cea mai fertilă a agorei, vremea în care ființa umană a prosperat intelectual în contactul direct și egalizant - ca drept al opiniei și argumentului - cu semenii săi. Evul Mediu este, prin excelență, epoca școlii, vremea în care eruditul încerca să probeze, prin toate mijloacele memoriei și raționamentului său, că este un bun elev al filosofilor celor mai aleși ai Antichității, al evangheliștilor, al profeților și, mai presus de toți aceștia, al Cuvântului. Renașterea, Clasicismul și Iluminismul readuc progresiv omul în agora - acest om trece mai întâi prin străzile înguste al Florenței Medicilor, participă la ferveora religioasă, politică, existențială, artistică din Piața Signoriei Florenței sau a Catedralei San Pietro, ori San Marco, spre a ajunge, după alte popasuri, în Place de la Grève, spre a sesiza că rugul a fost înlocuit de ghilotină, ca dovadă a evoluției raționalității și spiritului uman. Omul epocii moderne, al contemporaneității noastre, tinde tot mai mult să se așeze încă o dată sub principiul dominator al școlii. Agora se transformă în loc al concertelor pentru muzica tinerilor și în arena sportivă, deci în stadion - încă o dată, deci, se produce ierarhizarea comunicării, situarea ei în inegalitate.

În această evoluție, Evul Mediu este timpul lecției bine învățate, a variațiilor în jurul unor teme ale gândirii antice, religioase, filosofice sau, mai ales, a unor motive rezultând din conjuncția teologie-filosofie. Dovada, în acest sens, o aduc un Anselme de Canterbury, un Duns Scott și chiar un Thomas d'Aquino. Proba cea mai sigură a faptului că în perioada medievală meritul suprem și gloria veneau din demonstrarea cunoașterii și aplicării dogmei, eventual din probele capacității de a o aplica, de a o demonstra logic sau de a o dezvolta neturbulent se află însă în opera lui Dante Aligheri. Marele poet florentin arată, în chip detaliat, că știe să recunoască și să condamne păcatul, arătând ființelor umane mai puțin corecte moral cam tot atâta îngăduință câtă putea fi găsit în sălile de tortură ale palatului Bargello pentru adversarii familiei princiere a Toscaniei. Sentimentele se estompează în fața principiului dogmatic și Dante condamnă la chinuri veșnice pe unul dintre profesorii săi, aparent îndrăgiti, pentru vinovăția homosexualității, o pereche de îndrăgostiți pentru un posibil, însă dubitabil, adulter și nu acordă circumstanțe atenuante nici celor mai mari oameni - sau eroi - din vechime, precum Ulise ori Diomedea. Același Dante face proba perfecte abilități de a distinge greșeala de păcat (în *Purgatoriul*), ca și științei de a accepta și sentimentul sfințeniei (în *Paradisul*). Uimitor este însă faptul că aplicarea regulii se face aproape exclusiv pe marele model. Este adevărat că, plimbându-te pe străzile vechi ale Florenței, în jurul locuinței poetului, vei putea întâlni numeroase plăcuțe menționând faptul că locatarii de altă dată ai unor case burgheze, solide, nici pe departe însă palate suntuoase, au devenit, în imaginația lui Dante, personaje ale celeilalte lumi, adăugând eternității metafizice a sufletelor lor eternitatea foarte concretă, estetică, poetică, a *Divinei Comedii* și, deci, a culturii. Cu toate acestea, problema personajului lumii morților în literatură

în simpla imagistică dezvoltată de conștiință, este una care ridică severe întrebări privind modul în care ființa umană se reprezintă pe sine. Un capitol din *Odiseea* sau paragrafe întregi din *Fedon*, așa precum întreaga *Divina Comedia*, sunt relevante și totodată oferă similitudini ciudate ale proiecției noastre în absolut. Ulise întâlnește, în *Infern*, pe Achile, Socrate speră că va putea intra în dialog, o dată părăsind viața terestră cu marile spirite care l-au precedat în istorie, iar Dante, fie în spațiul *Infernului*, fie în *Purgatoriu*, condus de Virgiliu sau, apoi, în *Paradis*, îndrumat de Beatrice intră în contact sau măcar contemplă condiția papilor și regilor, a nenumărați prinți și nobili, a vechilor eroi și înțelepților sau, în cele din urmă, a sfinților. S-ar părea că bieții oameni obișnuiți, oamenii simpli, nu au dreptul nici măcar la lumea cealaltă, lume în care cei ce aici au făcut fie crime abominabile, fie că au obținut apreciere, stimă sau, pur și simplu dominație, obțin automat autorizația de prezență, unii pentru tortură, iar alții pentru fericire.

Sunt înclinat să cred că dintre toate lecțiile pe care omul medieval (eventual omul Renașterii sau omul pur și simplu) ar fi trebuit să le rețină și le-a uitat cea mai grav neglijată, pierdută este aceea a fericirilor evanghelice. Unde sunt, în imaginația marilor poeți - ori a fiecăruia dintre noi -, cei săraci cu duhul, cei care plâng, însetații după dreptate, cei blânzi, cei milostivi, cei cu inima curată, făcătorii de pace, prigoniiți pentru dreptate, persecutați pentru credința lor? Ființele lipsite de glorie pământescă nu pot lipsi din *Paradisul* lui Dumnezeu, dar sunt aproape de negăsit în reprezentările noastre - căci în această privință, persoana chiar a Beatricei Portinari face figura unei excepții neașteptate, explicabilă doar prin subiectivitatea proprie sufletului poetic. Solon, întrebat de Cresus, care au fost oamenii cei mai fericiți pe care i-a cunoscut, a dat - după câte ne informează Herodot - numele a doi necunoscuți, oameni de condiție socială modestă, unul din Atena, iar celălalt din Sparta.

Operăm continuu în gândurile noastre, aproape numai cu succesele istorice și sociale care ne-au impresionat, fără să știm foarte bine pentru ce. Emit ipoteza că atunci când trecem de hotarul acestei lumi - indiferent în care dintre etajele absolutului ajungem - avem posibilitatea să facem nenumărate cunoștințe noi, să aflăm despre nume și destine nicidecum celebre, să constatăm că valoarea și diversitatea vieții a fost enormă, iar noi am pierdut-o la fel ca un Dante și, într-o oarecare măsură, Homer, asurziiți cu toții de zgomotul și furia gloriilor muritoare, pe care le bănuim pe nedrept singurele valori ale umanului.

STALIN, ORWELL ȘI CETĂȚEANUL TURMENTAT

de MARIUS TUPAN

Bătălia pentru președinția Uniunii Scriitorilor s-a încheiat, iar desfășurarea ei, scurtă, pompiestică, fără o dezbaterie largă de idei și principii, așa cum s-ar fi convenit la o Conferință, ținută o dată la patru ani, redusă la un mecanic și brutal exercițiu al mașinării de vot, nu lasă reporterului multe de spus. Cum nu au lăsat nici cei care au condus sesiunea - aceiași care, în 20 aprilie, se făcuseră vinovați de încălcarea Statutului U.S. privind procedura de alegere a președintelui. Acoperiți de cagule negre, nu vor da socoteală de milioanele irosite. La adăpost - deocamdată! - vor sta și aceia care au devalizat fondurile scriitorilor, fără să se jeneze de campaniile subterane și rușinoase în care s-au implicat. Combatanții cei mai activi s-au strecurat în taină, în valuri, în preziua alegerilor, pentru a definitiva tactica și strategia sub bagheta celui care conduce, de fapt, de mai mulți ani destinul scriitorilor, nimeni altul decât Mihai Chicuș. Firește, ca în toate momentele memorabile, le-a servit partizanilor whisky-ul casei: să nu converseze colegii lui întru spirit pe uscat! A doua zi, pierzându-și vocea și judecata, coriștii și microbiștii (doar din cauza asta a alergat Grigore Ilisei să aresteze microfonul de la prezidiu, că doar avea practică îndelungată în animarea galeriei și a peluzei, fiind recunoscut numai ca un vașnic și patetic crainic sportiv!) au acceptat și au aplaudat ce declara *fenomenul* de sub Dealul Copoului: „Nu ne interesează ce spune presa!” În aceste condiții, cel mai aprig susținător al Iliseiului s-a dovedit a fi Mircea Ghițulescu, care, cu un certificat de revoluționar, după spusele actorului Ion Caramitru, și-a adus și el obolul, născând memorabilele cuvinte: „Aici nu facem revista presei!” Profund, energic, providențial. Nu s-au dorit întrebări. Când o voce puternică a răzbătut din vacarmul sălii, cerând unele lămuriri, nu s-a ivit vreun răspuns. Nu s-au acceptat discutarea candidaturilor, dezbaterile de programe, cum se întâmplă până și-n politică. Unde este vremea când Uniunea Scriitorilor era alternativa conștiinței față de nesimțirea instituțională a politicienilor? Unora, aflați în sală, Coana Joițica le-a spus deja cu cine să voteze, așa că ei nu acceptau decât să-și exercite unica funcție pentru care s-au prezentat în Aula Magma a Universității din București: LA VOT! LA VOT! Pentru o mai deplină edificare a ceea ce s-a întâmplat, apelăm la talentul lui Orwell care, în *Ferma Animalelor*, descrie cum a fost înecat un personaj în behăiturile oilor, scenă ce trimite, în fabula politică a scriitorului britanic, la faimosul Congres al Partidului din 1927, când oamenii lui Stalin au anulat opoziția sub vacarmul sălii. Reporterul are, desigur, datoria să lase o explicație pentru istorie, căci celor care nu au fost prezenți la Drept le va fi greu să înțeleagă cum a pierdut alegerile criticul cel mai prestigios de după război. În primul rând, le sugerăm să revadă casetele înregistrate de diverse televiziuni. Dacă nu vor recunoaște chipurile, vor ști că votul contra lui Nicolae Manolescu a fost un vot contra istoriei literare, în care unii bănuiesc că nu-și vor afla locul. În al doilea rând, transcriem, pentru a rămâne în colecția revistei, câteva întrebări pe care am intenționat să le punem, și la care așteptam, ca și publicațiile „România literară”, „Observatorul cultural”, „Adevărul”, „Cotidianul”, „Independentul” și multe altele, răspunsuri: Unde s-au evaporat 75 de milioane de lei, în 1996 (care echivalau cu valoarea unui apartament, cu două camere, în centrul Capitalei), pentru editarea *Istoriei literaturii române în imagini*? Știe cineva ce bancă e implicată aici? Ale cui odrasle se ghiftuiesc cu zecile de milioane, smulse din truda scriitorimii române? Cine-și decontează la U.S. toate biletele de călătorie, oriunde s-ar duce, mai ales în interes personal? Cine a intenționat să-i facă de petrecanie unei mari profesoare universitare, numai pentru că i-a dat peste mână-i lungă și nesățioasă? Dacă nu vom căpăta răspunsuri exacte, la timpul potrivit, existe destule căi - democratice și justițiare - pentru ca vinovații să-și capete pedepsele ce li se cuvin. Iar, în afara acestora, sancțiunea istoriei literare va fi sigură și necruțătoare, mai ales că oamenii condeiului nu vor putea trece impasibili pe lângă farsa ce ni s-a jucat. În sfârșit, dorim să ne liniștim publicul cititor, care încă mai asociază funcția de Președinte al Uniunii Scriitorilor cu valoarea și morală: chiar dacă unii și-au adjudecat acțiunile Casinoului și proviziile nesfârșite din cămărilor lui Mihai Chicuș, literatura română merge mai departe. Cu cine? Cu talentele autentice, vii, exemplare, care nu au abandonat scrisul pentru afaceri.

LITERATURA FEMININĂ DE AZI

TREI IPOSTAZE ALE GENERAȚIEI '90 (II)

de RADU VOINESCU

ISTORIE ȘI PREJUDECATĂ

Actualmente, literatura scrisă de femei constituie un fenomen de masă, e de părere Irma Hildebrandt în *Warum schreiben Frauen? Befreiungsnotstand-Rollenhader - Emanzipation im Spiegel der Modernen Literatur.* (Herderbücherei, Freiburg im Breisgau, 1980, p. 15. *Nota bene*, colecția în care a apărut această carte se cheamă „... besonders für Leserinnen“, special pentru cititoare.). Dar rădăcinile ei, dacă ar fi să adoptăm acest punct de vedere care disociază între „literatura femeilor“ și „literatura bărbaților“, se află în Antichitate. Nu este locul pentru un excurs prea larg în zone pe care le cunoaștem bine din istoriile literaturii universale care s-au scris. Ne vom mărgini la a comenta afirmația făcută de Hiltrud Gnüg și Renate Möhrmann, că „istoria literaturii feminine instituie, în Evul Mediu, o perioadă de înflorire a culturii europene, care aduce o reabilitare a imaginii femeii, imagine pe care se poate spune că o substituie scrisul“ (*Frauen Literatur Geschichte...*, *Vorwort*, ed. cit., p. XI). Este de comentat aici că această „înflorire“, abia de acum ar trebui studiată - cum spun chiar autoarele mai departe - abia de acum ar trebui dezgropate și descifrate documentele din bibliotecile ale unor așezăminte monahale, această literatură, cvasinecunoscută până în momentul de față, fiind apanajul unui număr însemnat de mirese ale lui Christos. Or, nu cumva a fost vorba de o manifestare cu un caracter limitat, închis mai corect, determinat de modul de viață propriu spațiului și canonului monahal și nicidecum de una care ar fi putut să influențeze hotărâtor contextul social și mentalitatea artistică, literară în speță? Mai reținem din această afirmație și că a scrie constituie un element de prestigiu social, dincolo de implicațiile culturale. Așa trebuie să vedem înclinația unora dintre feministe de a absolutiza asumarea unor profesii care păreau altădată prin excelență masculine. Prestigiul de care se bucură cel care scrie nu e defel nou, de altminteri. Cine vizitează galeria Muzeului Luvru, care adună piese egiptene antice, va descoperi, nu fără oarecare uimire, că o serie de înalți demnitari, dar chiar și de faraoni (și nu mai e nevoie să amintesc poziția aproape divină a acestora din urmă în societatea Egiptului), au ținut să fie reprezentați în ipostaza de scrib, pentru asta dând mărturie un număr de statuete din granit sau diorit.

În altă ordine de idei, cred că nevoia de a scrie este una dintre trebuințele omului cultivat, așa cum nevoia de a povesti, de a relata este o trebuință general-umană. În măsura în care femeile au avut tot mai mult acces la cultura scrisă (din acest punct de vedere se poate vorbi de o emancipare în Evul Mediu în legătură cu călugărițele, dar și cu femeile din nobilime), ele au fost determinate, în psihologia lor, să se manifeste în conformitate cu specificul acesta al relației dintre scris și personalitate. Teste realizate în institute de psihologie din S.U.A. și făcute cunoscute la noi mai cu seamă datorită lucrărilor Mihaelei Minulescu (ea însăși poetesă) au demonstrat diferențe între femei și bărbați în privința răspunsurilor la o serie de stimuli și mai ales la atitudinea față de anumite situații. Dar rezultatele acestea, după opinia mea, nu sunt decât de natură să marcheze și să nuanțeze diferențele dintre un sex de celălalt și

nici pe departe să afecteze concepția asupra omului ca fiindă integrală. Autoarele citate subliniază, ele însele, posibilitatea apărută în mănăstirile medievale ca și călugărițele să se îndeletnicească cu scrisul și, de aici, nevoia ca istoria literaturii, medievistica să se ocupe mai îndeaproape de „erotismul radical și directetea sexuală a misticii călugărițelor și novicelor, care este în mod evident împinsă până către limitele penibilului“. Or, despre această erotică sublimată în poezie și redirecționată către divinitate, în principiu către Iisus Christos, știm câte ceva din substanțialul eseu al lui Denis de Rougemont, **Dragostea și Occidentul**.

Mai departe, sunt de considerat autoarele altfel decât autorii? Neabsolutizând deosebirile și neașezându-le cu orice preț la baza unei distincții radicale masculin-feminin în literatură și în arte în general, e de observat că femeile scriu, în anumite cazuri, altfel decât bărbații, că se opresc asupra unor alte detalii decât cele asupra cărora insistă bărbații. N-ar fi nimic spectaculos aici, este vorba despre ceea ce s-a numit „Complexul lui Achile“. Pe această premisă au considerat, acum vreo două decenii, câțiva cercetători britanici că nu Homer ar fi autorul **Odiseei**, ci o femeie, pentru că, dacă în **Iliada**, pe care ei o dădeau ca sigur aparținând Poetului Orb, abundau descrierile de arme, de scene de luptă, de ocupații prin excelență masculine, în poemul răătăcirilor și întoarcerii lui Ulyse în Ithaca sunt de remarcat îndeosebi descrieri de ocupații casnice, prin excelență feminine. Deși uneori pot fi reperate diferențe între stilul femeilor și acela al bărbaților, consider o eroare de prejudecată o astfel de interpretare pentru motivul că nu poate fi vorba de altceva decât de adecvarea stilului și a conținutului la temă. În **Iliada** era povestea unui război, și atunci era firesc să fie prezentate mai multe detalii referitoare la luptă și la tot ceea ce mai ține de paradigma aceasta tradițional masculină, pe când în **Odiseea**, fiind vorba de multe ori de lucruri care sunt racordate natural la starea de pace, apar preponderent referințe la chestiunile domestice, în bună măsură coordonate de femei pe atunci.

Teza aceasta e cu atât mai falsă cu cât s-a putut vorbi de... feminismul lui Aristofan din **Lysistrata**, așa cum a procedat N.N. Dracoulides în **Psychnalyse d'Aristophane** (Editions Universitaires, Paris, 1969, cf. Alexandrian, **Histoire de la littérature erotique**, p. 15.) la rândul său o temă falsă dacă nu cumva o mișcare ce nu a pornit, reelmente, decât din secolul al XX-lea are nevoie de strămoși și nu vrea să se revendice de la începutul lumii.

Că femeile scriu altfel e valabil numai parțial, se înțelege. Iată câteva versuri din Sapho (c. 625 - c. 580 î. Ch.; nu indic întâmplător anii), în traducerea lui Ștefan Bezdechi:

„...Și de pe mine, înghețată,
Sudoarea-mi curge, tremur toată;
Și stau ca iarba cea uscată,
Cu fața galbenă, sunt dusă,
De pare viața mea răpusă.“

Dacă schimbăm genul adjectivelor și punem în loc de feminin masculinul atunci nu se va putea nici cum identifica aici o autoare, ci un autor.

Madame de Sévigné
văzută de Nanteuil

Sau ce scrie, către 1170 d.Ch., Béatrice de Die:
Grande peine m'est advenue
Pour un chevalier que j'ai eu.
Je veux qu'on sache en tous les temps.
L'excès d'amour que je lui portais.
À présent me voilà trahie
Pour ne lui point donner d'amour
Quand je fus en grande folie,
Au lit, comme toute vêtue.“

Primele patru versuri pot fi trecute la genul masculin și în loc de „un chevalier“ se poate scrie „une dame“. Aparent, următoarele patru ar putea să ridice probleme. Se cuvine însă remarcat că, deși se referă la circumstanța de a fi în pat, îmbrăcată, lângă un bărbat pe care îl iubește la nebunie, poetesa nu oferă semne evidente - contrar unei lecturi care ar distorsiona din exces de atenție față de femeie sau dintr-o viziune sensibilizată la eternul feminin - că această trăire ar fi una exclusiv a sexului „slab“. La fel de bine s-ar putea lamenta și un poet care n-a avut curajul să încalce o convenție.

Iar această convenție este, evident, una de tip istoric. Când ne referim la situații literare în legătură cu moravurile trebuie să avem permanent în vedere mentalitatea timpului ca și relativitatea, din perspectivă diacronică, a unor norme.

Lucrurile se cuvin privite în ansamblul lor, într-o realitate cuare nu se prezintă monocord. Se poate vedea, dintr-un mic exemplu luat din literatura contemporană de această dată, că sunt circumstanțe în care diferențele se pot detecta. În romanul său, **Moromeții**, Marin Preda are o scenă în care proaspăt căsătorii Polina și Birică merg să își pregătească locul viitoarei case și, la un moment dat, singuri fiind, fac dragoste pe pământul gol. Scrie Marin Preda ocultând frumos trăirea celor doi soți îndrăgostiți: „El o duse chiar pe pământul din care avea să-și ridice casă și o iubi acolo, pe răcoarea lui curată, apărat de lumina mare a zilei“. O scriitoare a anilor '90, ceea ce nu e important decât prin prisma titlului eseului de față, Irina Eglu, spune în romanul său, **Sânge amestecat**: „Anda nu știa exact când fusese concepută. Putea să fie seară, sau ziua-n amiaza mare sau, mai știi, noaptea, pe lună plină.“ Se observă că preferința scriitoarei merge către registrul nocturn, lunar, în vreme ce la Marin Preda ea ține de cel diurn, solar. Antropologia imaginarii a stabilit de mult un fapt ce ține și de tradiția simbolică, anume că femeia se află sub regim selenar, iar bărbatul sub cel solar; noi nu putem decât să înregistrăm încă o dată aceasta. Cele de mai sus nu pot fi puse în nici un fel în legătură cu valorile celor două texte, calitatea estetică nefiind determinată decât de ceea ce numim talent și nicidecum de registrul falocratic sau clitocratic al lumii. Din nou suntem însă nevoiți să punem un bemol la cheia diferenței: mulți poeți romantici s-au aflat sub registrul nocturn; Hölderlin, de pildă, care a scris **Imnurile către noapte**, sau Eminescu, la care motivul lunii este unul primordial.

Cartea lui Dumitru Stancu, **Noi și Germanii noștri** (Editura Univers), își propune să fie un studiu imagologic, legat de reprezentările colective asupra germanului, așa cum s-au cristalizat și răspândit ele în mediile românești, precum și asupra rolului jucat de aceste reprezentări în anumite evenimente istorice. Imagologia - ține să precizeze autorul - este o disciplină recentă, care ambiționează să devină un auxiliar prețios al cercetărilor tradiționale și care se întemeiază, la rândul ei, pe materialul furnizat de psihologia socială a națiunilor, etnologie, istoria generală și a mentalităților, studiile de folclor sau literatură comparată. Punctul de plecare al acestei discipline îl constituie constatarea că

“nu numai faptele, ci și opiniile, stările emoționale și prejudecățile își pot pune amprenta asupra ideii pe care un popor și-o face despre altul și, în anumite condiții chiar asupra deciziilor politice, atunci când acestea din urmă se lasă influențate de clișee și modele de gândire simpliste, schematice”. De aici și importanța ei incontestabilă, căci “națiunile (...) există (...) în două moduri: așa cum sunt ele și așa cum celelalte națiuni le consideră”. Și într-un caz, și în celălalt elaborarea acestor reprezentări colective cunoaște anumite constante, dar și anumite variabile: ele se modifică de la o epocă la alta, în paralel cu moravurile, ideile și idealurile sociale ale timpului, după cum pot genera judecăți pripite, cu pretenții de adevăr absolut, care perpetuate prin tradiție pot avea consecințe dintre cele mai nefericite. De aceea - subliniază Dumitru Hîncu -, există cercetători care consideră că unele dintre aceste modele - în speță, cele cu rol nefast într-un trecut nu foarte îndepărtat - ar trebui combătute prin strategii pe termen lung, atât pe plan național, cât și internațional, în virtutea principiului că “întrucât situațiile conflictuale apar mai întâi în mintea oamenilor, tot acolo trebuie luate, în primul rând, și măsurile de combatere a motivelor folosite la inculcarea, întărirea și perpetuarea prejudecăților naționale, rasiale și de altă natură”.

Analizând, în continuare, conceptul de imagine, autorul își însușește punctul de vedere al scriitorului german Botho Strauss (“imaginea apare atunci când realitatea are o lacună”), ajungând la concluzia ca “evocare a unui obiect absent (...) imaginea este o stare de conștiință și nu oglinda fidelă a unei realități, așadar o atitudine întemeiată pe fenomenul pseudo-observației. Această opinie este întărită și de cercetările antropologilor care au arătat modul cum acționează în colectivitățile umane tautologia transformării imaginii de “străin” într-una de “vrăjmaș”. O atare tautologie este prezentă nu numai în societățile așa-zis primitive; dimpotrivă, acțiunea ei persistă pe parcursul Evului Mediu și al Renașterii, în timpul Barocului și al Iluminismului, dar și mult mai târziu, până în cea mai strictă contemporaneitate. Rezistența imaginii la eroziunea timpului explicându-se prin neputința de a se disocia totdeauna foarte exact între realitate și imaginație, între faptul concret și clișeele mentale sau prejudecățile care pot să altereze grav (chiar și în absența unei intenții răuvoitoare) datele realității. Cea mai bună

UN STUDIU IMAGOLOGIC

de OCTAVIAN SOVIANY

dovadă în acest sens o constituie inventarierea caracteristicilor pretins definitorii ale diverselor națiuni europene (care nu lipsesc nici chiar din paginile unei lucrări ce se dorea total eliberată de prejudecăți, așa cum era **Enciclopedia** lui D'Alembert și Diderot). Perspectiva pe care o proiectează asemenea clișee mentale este evident reduționistă, căci “caracterul sau caracteristicile unor colectivități umane, în măsura în care se pot realmente deosebi asemenea caracteristici definitorii proprii ei, nu pot dura însă nicicând o veșnicie, ci se modifică cu timpul și împrejurările, sub impactul unor factori interni și externi. Încât la fel cum n-au existat - și nu pot exista - națiuni mereu «bune» și altele mereu «rele», tot așa nici o națiune nu rămâne aceeași în evoluția ei”.

Aceste principii de ordin general își găsesc aplicarea în cartea lui Dumitru Hîncu într-o analiză a reprezentărilor românești colective despre germani, ea dorindu-se un fel de replică la studiul prof. Klaus Heitmann, **Imaginea românilor în spațiul lingvistic german**, și constituind o lucrare de pionierat în contextul cercetărilor românești, de unde n-au lipsit, este adevărat, abordările cu privire la confluențele culturale româno-germane, dar nu s-au efectuat până acum studii de imagologie. Punctul de plecare al lucrării lui Dumitru Hîncu este începutul secolului al XIX-lea, când legăturile dintre români și germani se intensifică și cunosc o mare diversitate, iar sursele investigate sunt cele mai felurite: de la mențiunile despre spațiul germanic din manualele școlare la însemnările de călătorie și la paginile de corespondență, fără a se neglija literatura anonimă, în special, snoavele și proverbele. Imaginea care se desprinde din aceste surse, precum pânitor pozitivă, se va schimba, însă, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea sub influența creșterii puterii militare a Prusiei și apoi a creării primului Reich german. Acum, “Prusia va deveni cvasisinonimă cu Germania, iar însușirile și defectele prusianului cu acelea ale germanilor în general. Va lua astfel naștere o nouă categorie de stereotipuri, ale căror urme pot fi urmărite până acum. Ele vor transfera asupra tuturor germanilor impresiile produse de impetuoasa dezvoltare a proaspătului imperiu, dar o dată cu admirația pentru succesele acestuia și îngrijorarea față de impetuoșitatea și agresivitatea sa”.

Studiul imagologic propriu-zis este completat printr-o secțiune intitulată **Tablouri**

dintr-o lume care a fost, pe parcursul căreia sunt evocate câteva interesante personalități care au jucat un rol de seamă, de-a lungul timpului, în planul relațiilor româno-germane. Cea mai spectaculoasă dintre acestea este - fără doar și poate - Friedrich von Gentz, al cărui bogat schimb de scrisori cu ultimii domnitori fanarioți (și nu numai) dezvăluie aspecte ale istoriei, îndeobște ignorate de către nespecialiști. Von Gentz a fost una dintre figurile proeminente ale diplomației europene din prima jumătate a secolului al XIX-lea, un fel de eminență cenusie a prințului Metternich, care a jucat un rol esențial în elaborarea politicii externe austriace. Comparat de către unii istorici, pentru pragmatismul său, care frizează, adesea, lipsa de scrupule, cu Fouché sau cu Talleyrand, diplomatul austriac a urmărit, cu consecvență, în politica sa realizarea unui echilibru european, preocupându-se în mod deosebit și de problemele românești. Astfel (din proprie inițiativă sau la îndemnul lui Metternich), el acceptă să-i furnizeze domnitorului Ioan Caragea (iar apoi succesorilor acestuia) informații confidențiale despre politica marilor puteri, gospodarul fanariot jucând în acest context rolul unui “agent de legătură” între Cancelaria imperială și Sublima Poartă. Corespondența lui von Gentz dezvăluind o minte subtilă și perspicace, care face aprecieri extrem de lucide în legătură cu jocurile politice ale epocii. La fel de interesante sunt și paginile consacrate însemnărilor și scrisorilor Marthei Bibescu în legătură cu Germania, din care sunt de reținut mai cu seamă portretul Kronprințului Friedrich-Wilhelm, moștenitorul tronului lui Wilhelm al II-lea, ca și imaginea în tonalitate de caricatură “atroce” a lui Hermann Goering. Asemenea evocări pigmentează cartea lui Dumitru Hîncu, care, dincolo de evidentul său interes informativ, are și calitatea că se citește cu plăcere, multe părți ale ei având ceva din savoarea paginii de roman. Iar lumea pe care o reînvie autorul este, trebuie să recunoaștem, pentru cei mai mulți dintre noi, una cu totul inedită, înfățișându-ni-se aproape ca într-o povestire senzațională, cu atât mai mult cu cât Dumitru Hîncu știe să întrețină (dacă este nevoie) suspansul, nu face paradă de erudiție și-și refuză orice pedanterie.

octavian soviany:

TEXTELE DE LA MONTE NEGRO

Cu puțin înainte de nașterea mea, tatăl meu se stabilise într-o țară îndepărtată.

Am copilărit într-o abație acoperită de iederă. Îmi amintesc de pupitrele negre din oratoriu, de bătaia domoală a clopotului care chema la utrenie, parcă și de niște cuiburi legănate de vânt într-un colț luminos de grădină.

Înainte de a pleca, tatăl meu poruncise ca toate portretele sale să fie distruse.

Mai rămăseseră doar uniforme de paradă, pe care eram pus să le curăț de praf duminică, după ce se săvârșe liturgia, fără să-mi scot hănițele albe de ministrant.

Uneori, niște mesageri morți aproape de oboseală aduceau maldăre de scrisori pe care recunoșteam pecetea tatălui meu. Dădacele le citeau la lumina lanternelor, sub portalul înalt, pe care erau zugrăvite crucea și trandafirul.

Mult timp am făcut lecții grele și lungi cu Sora Francisca. Mi se cerea să învăț pe de rost listele societăților filantropice pe care tatăl meu le înființase în marile metropole ale lumii.

Mi s-a spus că acum este paznicul unui far și are de suferit din cauza lilieciilor care i se încurcă tot timpul în pelerină.

Apoi, într-o bună zi, lecțiile au încetat fără nici o explicație. Eram lăsat să rătăcesc ceasuri întregi prin grădina năpădită de bălării.

Aici îi întâlneam pe foștii servitori ai tatălui meu: lachei bătrâni, cărora le tremurau îngrozitor mâinile, în mantale de ploaie prea largi, oamenii de la grajduri, care semănau cu niște motani costelivi, rândășițe scheletice, citindu-și din mers breviarele cu încuietori de metal.

Uneori, încercau să mi se adreseze, într-o limbă necunoscută, melodioasă, care semăna vag cu italiana.

Apoi am fost anunțat că urmează să plec într-o călătorie; tatăl meu mă invitase să-l vizitez.

De atunci călătoresc în tovărășia acestui vizitiu care are o tuse uscată de fizic și nu mai poate struni bine caii din pricina oboselii.

Traversăm niște ținuturi cețoase. Din când în

când se pot desluși, prin negura groasă, firmele unor stații feroviare, luminița de la ferestruicile unui turn, niște ființe lăptoase plutind deasupra unui cimitir militar.

Câteodată mi se pare că aud vocea tatălui meu, rostindu-mi răspicat numele.

Dar nu e decât cântecul unui chefliu, care umblă prin ceață, bălângăindu-se.

Mi se îngăduie totuși să port o steluță aurie pe reverul vestonului.

II

Monte Negro se numește ciudata construcție, azvârlită pe spinarea unui deal alungit, care seamănă cu scheletul unei cămile.

Aici poposesc mai cu seamă cei ce doresc să-și refacă viața în colonii: suverani detronați, miniștri căzuți în dizgrație, prostituate îmbătrânite, câteva onctuoase sutane liliachii.

La intrare, fratele portar, îți face o plecăciune, apoi ești lăsat în seama vivandierelor.

O, nelipsitul hamburger a pătruns până și în această cantină subpământeană, unde un acordeonist fără picioare cântă **Marșul Radetsky**

Inventive Spirite ale Focului manipulează mașini de tocat destinate să sature un imperiu de guri care salivează.

Castelul are provizii de carne pentru încă o mie de ani. Primim și niște pesmeți soldățești, cu care întingem în sosul roșu ca sângele.

Deodată în mulțimea femeilor care mișună-n jurul fratelui-bucătar mi se pare c-o recunosc pe Maria-Christina. Mă privește cu ironie.

Apoi mă întreabă dacă nu vreau să cumpăr niște broșuri.

Acestea sunt amintirile mele dintr-o casă de toleranță.

III

Sunt gol, întins pe o lespede dreptunghiulară de piatră.

O persoană în alb/ probabil o soră de caritate/ îmi scoate acul din braț.

Afară sunt mormane mari de pământ și gropi uriașe, pe marginea cărora poți să descoperi urmele focurilor de tabără.

Femeia/ pe care o cheamă Cheia Visurilor/ murmură cu tristețe:

- Aici a fost atelierul de croitorie, dincoace, cizmăria, peste drum, prăvălia băcanului.

Ne petrecem noaptea în cabina unui excavator părăsit. Către miezul nopții ea aduce un braț de lumânări și o scăpărătoare. Până la ivirea zorilor ardem plângând lumânări. Vorbim despre prăvăliile de coloniale și despre fațada albastră a fabricii, pe care era pictată o reclamă de macaroane. Ne amintim, de mica arhiducesă care a emigrat, se pare, în Australia.

Cheia Visurilor aprinde ultima lumânare:

Acum se poate observa că gropile sunt locuite. Pe marginea uneia dintre ele, un bătrân cio-

lănos, numai în indispensabili, se chinuiește să aprindă un primus. Niște bașoalde balcâze ies dintr-o văgăună zăngănuindu-și centurile ruginite de castitate. Un mascul, costeliv și păros, încearcă să le muște de fese. Are mădularul rețezat aproape din rădăcină.

Aceștia sunt foștii stăpâni ai castelului, cei despre care scrie în cărțile de istorie.

Odinioară, aici era pașiștea unde poporul au căsuțele-vagon ale circului. Dispozitive ascunse ce grija în spatele gardului viu suflau în aer minunatele sfere de toate mărimile și de toate culorile. Noi primeam fiecare câte o plasă de fluturi și eram echipați în costume de zbor care se terminau cu niște cozi caraghioase de rândunică. Trambulinele ne proiectau până la înălțimea coșurilor roșii de cărămidă pe care fâlfâia oriflama cu floare de crin. Îmi amintesc că verișoarele aveau genele poleite și purtau niște coronite de hârtie strălucitoare, pe care directorul circului le pescuia de pe fundul unui joben.

Cheia Visurilor îmi intinde un măr. Are fața scâldată în lacrimi. Aripile îi atârnă pleoștite pe lângă uniforma albă de infirmieră.

IV

Mă voi confesa acestei necunoscute, care nu e Maria-Christina:

- Sunt ultimul vlăstar al unei case aristocratice.

Locuiesc într-o magherniță sumbră, un fel de castel rămas aproape fără acoperiș.

Lanternele magice proiectează neconținut, pe pereții golași ai salonului circular, filmul existențelor mele anterioare.

Iată-mă alături de vărul care a căzut pe urmă la Solferino, urcând colinele verzi ale unei coline în asfințit. Din trăsăturile lor de mahon ne sâmbulesc micile noastre prietene: Maria-Luiza, Maria-Antonia, Maria-Augusta.

Regimurile republicane mă privesc cu oroare, lista păcatelor scandalizează epoca democrată a usturoiului.

Odinioară luam lecții de alchimie de la maeștrii Iranului, frecventam școlile de astrologie și societățile teosofice.

Am fost o vreme șlefuitor de diamante într-un orașel olandez.

Mă văd pe puntea unei nave cu zbaturi, străbătând apele mocirloase ale unui fluviu american. Malurile, ticsite cu statuile colosale ale strămoșilor, care purtau coifuri cu pene habsburgice și mantale grosolane de cauciuc, ascund, în spatele perdelelor de liane, saloane de dans, magazine de păpuși luminate feeric, cabinete de cosmetică unde sticlulele cu pomadă se dau doar în schimbul unor scalpuri pline de sânge.

În curtea cazarmii se trage la sorți plutonul de execuție.

Cât de dulce e moartea la Schönbrunn, unde bunii castelani poruncesc să fie stricate cuiburile de berze și scoase din folosință fântânile.

Și iată-mă într-o raclă captușită cu catifea, purtând uniforma regimentului Mihailovski. Voi fi îngropat printre firele de grozământ, lângă sarcofagul de malachită al țareviului.

Destul, acum voi da ordin să fie aprinse toate luminile policandrului.

Le-am transmis servitorilor să pună pe foc aceste pelicule vechi.

Ușa salonului circular urmează să fie zidită, gonfaloanele coborâte de pe pereți.

În sat se vorbește că moșia a fost arendată, iar proprietarii au plecat în America.

Uneori, primesc câte o veste în jurul căreia încep să urzesc o întreagă poveste cu personaje reale, proiectate într-un timp mai îndelungat. Așa s-a întâmplat și acum. O colegă mai tânără m-a anunțat că, în luna mai 2001, profesorul Dan Grigorescu va împlini 70 de ani. Și în mod subit mi s-a părut că văd un ecran luminos care scria literatura universală. Acesta este semnul care ne-a unit pe cei mai mulți dintre colegi vreme de mai multe decenii. Cu 50 de ani în urmă erau foarte puțini cei ce cunoșteau sensurile acestei sintagme. Astăzi sunt foarte mulți. Eu m-am întâlnit cu acest concept în trei împrejurări diferite, situate la mare distanță unele față de altele. Prima dată a fost în 1948. Atunci a avut loc reforma învățământului prin care facultățile filologice au fost organizate pe ani de studiu, renunțându-se la sistemul bazat pe cicluri cum fusese mai înainte. Cu același prilej au apărut noi discipline, printre care și literatura universală. Noutatea aceasta m-a găsit în anul trei la Facultatea de Litere din Cluj. Vestea nu era inedită doar pentru noi, studenții, ci și pentru unele cadre didactice. Noua disciplină de studiu era concepută după un model sovietic. Ea avea unele trăsături comune cu éerature générale sau cu Weltliteratur. Noul obiect de învățatură era distribuit pe doi sau trei ani. Cursul urma să fie organizat pe arii naționale de cultură, epoci și curente literare și înfățișat la modul diacronic. Scopul său era să-i obișnuiască pe studenți, dar și pe profesori cu interpretarea marxistă a marilor valori din cultura universală. Singura soluție posibilă și adoptată rapid a fost aceea de a da un mandat în acest sens profesorilor de estetică din diverse centre universitare. Estetica fusese scoasă din facultățile de litere. Și așa se face că, la București, titularul cursului a devenit profesorul Tudor Vianu, la Iași profesorul Al. Na și la Cluj profesorul Liviu Rusu. Pe măsură ce au apărut noi facultăți filologice, la Timișoara a fost numit profesorul Victor Iancu, iar la Craiova profesorul Ion Zamfirescu. Decizia ministrului nu i-a găsit pe toți acești profesori cu o pregătire adecvată. Unii dintre ei erau esteticieni, și aveau o formație strict filosofică. Doar profesorul Tudor Vianu avea și o formație de comparatist care nu era nici ea echivalentă cu noua disciplină introdusă în facultățile filologice. Așa că noii titulari s-au descurcat la început fiecare cum a putut. Formula adecvată a cursului de literatură universală s-a realizat din mers pe parcursul mai multor ani.

A doua întâlnire cu conceptul amintit și cu punerea lui în practică am avut-o între anii 1953-1956. În această perioadă am funcționat ca inspector în Direcția învățământului universitar din Ministerul Învățământului. Obligația mea era să coordonez, împreună cu comisiile de specialiști, planurile de învățământ din facultățile filologice și programele de curs. Pe această cale mi-am dat seama cât de dificilă era organizarea prelegerilor de literatură universală și cât de complicată a fost selecționarea de cadre didactice pentru cursuri și seminarii. Se cuvine să precizez că aceste cursuri au fost introduse la toate facultățile filologice și la toate secțiile, ba chiar și la filosofie și pedagogie, și au fost organizate în condiții care au presupus formarea unui personal de specialitate într-un timp relativ scurt. Așa se explică de ce în colectivele de catedră se găseau cadre didactice ce proveneau de la diverse limbi străine moderne, cunoscătoare a cel puțin două limbi de circulație.

A treia și ultima împrejurare de întâlnire cu literatura universală a avut loc în toamna anului

1961, după întoarcerea mea din Germania. Trecuseră mai mulți ani de la întâlnirea mea cu unii membri ai catedrei în anii când eram inspector. Acum veneam la catedră prin transfer de la „română” ca un debutant. Îmi aduc aminte că în etapa aceea profesorul Tudor Vianu adunase cadre de valoare ca Edgar Papu, Vera Călin, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, ca și pe unii colegi mai tineri printre care amintesc pe Vera Antonescu, Matei Călinescu, Valentina Fettinger, Victor Ciobanu și alții. În anul 1968, a venit la catedră Dan Grigorescu, apoi Sorin Alexandrescu. După 1962-1963, când eram prodecan la facultate, am mai recomandat câțiva absolvenți de la „română” dintre care îi amintesc pe Mihai Pop (junior), Marian Popa și Tudor Olteanu. Nu mai țin minte exact perioada în care a venit de la „rusă”, Cornelia Comorovschi, care făcuse și studii de engleză. Catedra devenise o forță, ea era una dintre cele mai puternice din domeniul facultăților de litere. Tudor Vianu rămăsese mentorul respectat de toți, unii dintre colaboratori fiind chiar discipolii lui. Mi-amintesc că de câte ori venea de la congrese ne dădea informații detaliate despre temele abordate de participanți, ca și despre contribuțiile sale la discuții. La recomandarea profesorului au mai fost aduși la catedră și alți tineri de odinioară ca Gelu Ionescu și Cornel Mihai Ionescu. Poate au mai existat și alții care au rămas mai puțin la catedră, dar nu îmi amintesc numele lor. Când venisem eu la cursul de literatură universală, în toamna anului 1961, cei mai mulți dintre colegi se rodaseră, având o notabilă experiență în domeniu și cunoștințe sensibil sporite. Atmosfera era amiabilă. Mentorul nostru introdusese un climat de politețe și respect reciproc. Cei mai mulți colegi, în funcție de specialitățile lor de bază, au optat pentru unul din cele trei cicluri ale cursului general: 1. antichitate - renaștere; 2. clasicism - iluminism - romantism; 3. realism - simbolism.

Era o frumoasă emulație în acest colectiv de catedră care a trecut și el prin unele momente mai grele. Colegii scriau cărți și publicau diverse studii, începuseră să participe la simpozioane și congrese de specialitate, dar puțini ieșeau în acea perioadă peste graniță. Eu însumi, după ce fusesem numit director la Editura Univers (1971-1990), am început să public cărțile unora dintre colegii mai vârstnici sau mai tineri ca Vera Călin, Edgar Papu, Nicolae Cizek, Gelu Ionescu, Popa Marian, Dan Grigorescu, Tudor Olteanu etc. Catedra câștigase prestigiu în țară și în străinătate și adeseori veneau la Universitate profesori străini ce participau la unele simpozioane. Marea tentație a multora dintre noi era găsirea unor soluții de plecare la specializare în străinătate. Lectoratele de limba și literatura română de la diverse facultăți și catedre de romanistică deveniseră un bun prilej nu numai de a-i învăța pe studenții străini limba și literatura română, dar și un stagiul fertil, uneori de mai mulți ani, de aprofundare a stu-

diilor de literatură universală.

După 1968, devenea tot mai evidentă ideea că structura cursurilor noastre generale se impunea să capete un caracter comparatist. Chiar catedra și-a schimbat cu discreție titlul în „literatură universală și comparată”. Dacă unii colegi ce optaseră pentru cursurile generale mai păstrau prelegerile de tip enciclopedist, cei care optaseră, după anumită experiență, pentru cursurile și seminariile speciale, le imprimau un caracter comparatist, dedus atât din tema prelegerilor, cât și din structura seminariilor. Apăruse în acest fel un larg evantai de posibilități și de modalități de diferențiere individuală a acestor prelegeri. Cărțile de specialitate erau încă puține. Cu experiența didactică câștigată ca profesor și noua calitate de editor, am început să public traduceri de opere literare, scrieri de critică și istorie a criticii care să vină în întâmpinarea cerințelor didactice din facultăți. Așa a început să se schimbe și limbajul de specialitate al studenților, ca și al dascălilor și al criticilor literari. Se intensifica, astfel, năzuința de sincronizare a demersurilor noastre critice cu cele petrecute în literaturile occidentale.

Activitatea catedrei n-a putut păstra însă o linie ascendentă continuă. În 1964, profesorul Tudor Vianu a murit. Între timp, profesorul Edgar Papu fusese arestat, iar la eliberare n-a mai fost îngăduită întoarcerea lui la catedră, oferindu-i-se un post la Institutul de Arte Plastice. A urmat o pauză la conducerea catedrei, dirijată, o anumită vreme, de cei trei conferențieri, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Vera Călin și Romul Munteanu. După unele tergiversări, postul ocupat de Tudor Vianu a fost obținut, prin concurs, de profesorul Alexandru Dima, venit prin transfer de la Iași. Profesorul ieșean n-avea însă anvergura antecesorului său. Cei mai mulți de la catedră l-au primit cu anumită reticență, deși dascălul ieșean era un om erudit și corect. În acel timp a început cu discreție exodul de la catedră. Unii lectori plecați în străinătate nu se mai întorceau în țară. Așa au plecat, rând pe rând, Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Nicolae Cizek, Popa Marian, Tudor Olteanu. Vera Călin a plecat, după pensionare, în Statele Unite, iar Cornelia Comorovschi a cerut autorităților permisiunea de a se muta în Franța. Gelu Ionescu a plecat la „Europa Liberă”. Seismul era prea mare pentru ca prestigiul catedrei să nu scadă și mulți dintre noi să intrăm sub o zodie a suspiciunii, fiindcă au părăsit țara și discipolii noștri. Colegii plecați nu au mai putut fi înlocuiți fiindcă nu s-au mai acceptat noi numiri la catedră vreme de peste zece ani. După moartea profesorului Alexandru Dima în anul 1979, catedra a fost girată până nu demult de conferențiarul Dan Grigorescu, devenit mai târziu profesor titular.

O SĂPTĂMÂNĂ GREA

Luni

Astăzi, pe la orele douăsprezece, m-a apucat o tuse atât de strașnică, încât mai-mai să-mi dau sufletul. Aveam și temperatură, aproape patruzeci de grade. Îmi venea să cred că am gripă, mai ales că nu-mi făcusem în toamnă vaccinul antigripal. Mă temeam și de oftică, tuberculoza era o maladie destul de răspândită de la un timp încoace în școala unde funcționeam ca profesor de geografie. Este o școală de la periferia orașului. Elevii școlii sunt, în majoritate, copii de oameni sărmani. Orașul nostru, cândva supranumit *oraș al pensionarilor*, era de câțiva ani încoace a cloacă de borfași, ajunși în această situație prin închiderea celor două fabrici, una de mănuși din piele de câine, alta de pălării. A, era să uit de așa-zisa fabrică de cărămizi, unde lucrau cam cinci mii de concetățeni de-ai mei, în cea mai mare parte țigani sau, ca să mă exprim în termeni oficiali, nu țigani, ci romi. Dar parcă mi se încurcă limba-n gură când e să întreb pe câte un elev ce e taică-său, dacă e rom-ursar, rom-căldărar sau mai știu eu cum, în loc de țigan-aurar, țigan-căldărar, corțurar, șătrar, lingurar ș.a.m.d. Astfel de întrebări trebuiau puse de fiecare dată când luam o casă nouă, fiindcă de vreo douăzeci de ani, poate și mai mult, de când se născuse cărămidăria, țiganii se amestecaseră, ei tot țineau să fie numiți cu vechile denumiri ale ocupațiilor pe care le-au avut cândva. Între aceste foste profesii se ridicau adevărate ziduri, uneori de netrecut. Din te miri ce se lua la harță țiganii foști spoitori cu țiganii foști lingurari. Țiganii foști aurari se socoteau un fel de elită, Doamne ferește, ca un băiat al vreunui fost ursar să se uite măcar cu un ochi la o fată din tagma foștilor aurari. Nu rareori, câte o gălceavă între ei se termina cu bătăi, cu răniți și chiar cu morți. În astfel de cazuri, dacă polițiștii se băgau între ei ca să-i despartă se alegeau și ei cu capetele sparte.

Parcă promisem de la tusea mea, febra mare și teama de a nu lua oftica de la elevii mei. Copiii de țigani nu prea sufereau de oftică, la țigani funcționau din plin legile lui Darwin, ale selecției naturale, cei plâpânzi se prăpădeau la vârste fragede. Eu predam la clasele superioare, așa încât aveam întotdeauna în fața mea niște copii, băieți și fete, zdraveni, unii dintre ei adevărate huidume, hrăniți, unii, din te miri ce, mai ales din gunoaie, groapa de gunoi comunală fiind doar la câțiva pași de școală, alții, mai puțini la număr, copii de lingurari ce câștigau bani buni, cântând pe la birturi, pe la nunți, botezuri sau cu alte ocazii festive, veneau la școală cu pachete mari de mâncare, iar eu, care trăiam dintr-o leafă de opt sute de mii, mă holbam la ei cum se îndopau mai-mai să-mi iasă ochii din orbite, în timp ce sufletul și stomacul se revoltau zadarnic... Ce să mai vorbim de copiii de țigani mafioți, care colindau Europa în lung și-n lat fără pașaport și fără vize. Copiii mafioților erau îmbrăcați în haine co-

corneliu barborică

mandate la case de modă, dar nu le purtau decât cu ocazii festive, ocazii de care eu mă feream ca de foc, pentru că nu aveam decât un rând de haine, aceleași în care veneam la lecții, pantalonii în fund și coatele de la haină lustruite de atâta purtare. E adevărat că veniseră la noi în școală reprezentanții unei fundații olandeze, sau cam așa ceva, să ajute pe copiii sărmani, dar olandezii ăștia nici nu s-au uitat la noi profesorii, crezând, probabil, că așa vrem noi, profesorii români, să ne îmbrăcăm sau că suntem obligați să purtăm un anumit gen de uniformă. În urma vizitelor lor repetate, puradeii hrăniți din gunoaie se făleau că sunt mai bine îmbrăcați decât noi, cadrele didactice.

Stăteam întins în pat, febra nu voia deloc să cedeze, nevasta îmi puneă prișnițe cu gheață, în timp ce pe dinaintea ochilor minții mele se perindau imagini din necăjita viață pe care o duceam eu și familia mea în acest cartier mărginaș al micii noastre oraș. Era ziua de luni, soția mea, tot profesoară, avea ore, dar din cauza mea nu și le putea ține, spre seară a venit să vadă ce se întâmplă cu directorul, un grăsan jovial cu care mă aflam în cele mai bune relații. Îmi permiteam chiar familiarisme cu el. Așa, de pildă, îl tachineam cu întrebarea, recunosc, cam tâmpită, de unde pune atâta grăsime pe el, din salariul de profesor și indemnizația de director? Directorul Cosmin Caprăneagră m-a bătut pe piept și mi-a zis, nu-i nimic, flăcău, cel mai târziu mâine o să fii pe picioare și o să vii la mine să mă rogi să facem o partidă de șah sau de table. M-a asigurat că îmi ține el locul la geografie, să fiu fără grijă,

apoi a plecat strângându-mi mâna fără teama că s-ar molipsi de vreun virus gripal. De fapt, nici nu-mi amintesc să fi avut vreodată vreo boală. Îmi plăcea vinișorul, în special cel rubiniu, probabil ca tratament „naturist“, cum îi plăcea să-i zică ne-lipsitului pahar de la cină, îi dădea acea rezistență la bolile virale. Eu, în schimb, adunam toți microbii și una-două cădeam la pat. Directorul îmi recomanda și mie tratamentul cu vin rubin, numai că eu nu mi-l puteam permite din leafa mea pârilită. Lui i se restituise peste un pogon de vie pe la Drăgășani, mi se pare, pe lângă care mai ținea și o stupină, așa că leafa de profesor și de director era floare la ureche, un fel de mic ciubuc, nu din ea trăia. Pe când eu cu nevasta la un loc numai cu greu puteam aduna atâția gologani cât să plătim pe golanii de la Societatea de electricitate și pe derbedeii care ne furnizau apa caldă și căldura, atâta câtă era în niște calorifere de tablă, făcute parcă special ca nu care cumva să păstreze pentru multă vreme căldura, să nădușim și să răcim. Acum ne aflam în a șasea zi a lunii martie, adică la a șasea babă, una rea care coborîse temperatura la puțin peste zero grade. Grijulie, buna mea soție a făcut roș de o aerotermă, care băzăia acum lângă patul meu de suferință, iar eu, cu toată fierbințeala care mă chinuia, mă întrebam cu glas tare de unde o să scoatem atâția bani ca să-i plătim pe golanii de la Electricitate, care aveau lefuri de trei-patru ori mai mari decât ale mele și ale nevastei luate împreună. Soția mă asculta îngrijorată, crezând că aiurez, și bombănea ceva ca să stau liniștit că o s-o scoată ea la capăt. Se gândea, probabil, la sora ei, proprietara unei băcănii, la care era bine să te duci să-i dai, nu să-i ceri, o cărpănoasă, sfrijită, o sectantă ce-ți cita mai întâi din Biblie, înainte de a-ți arunca două-trei mii, exact cât să cumperi o pâine. Îți vorbea despre umilință, despre virtuțile sărăciei și-ți recomanda să ții toate posturile, chiar și pe turi negre de două ori pe săptămână, iar primăvara și vara să mănânci urzici culese de la rădăcina gardurilor.

Marti

Febra s-a mai potolit, afară parcă s-a mai încălzit, băzâitul aerotermei nu s-a mai auzit, o duse nevasta acolo de unde o luase ca să nu fie paguba prea mare la consumul de energie electrică. Stăteam întins în pat și nici prin gând nu-mi trecea să mă ridic și să fac măcar câțiva pași prin cameră ca să mă mai dezmoțesc. În jurul meu era o liniște atât de mare, încât mi se părea că aud până și gândacii din bucătărie, căznindu-se să urce pe suprafața lucie și lunecoasă a bufetului ca să ajungă la punga cu pâine uscată, pe care o păstram pentru cățeaua zgârcitei mele cumnate, a celei cu băcănia. De la masa ei nu rămânea nici măcar o firimitură de pâine, de oase nu mai spun că le aduna și le vindea unora, care le pisau și făceau din ele clei. Clitemnestra, că așa o chema, făcea bani din orice, era întruchiparea însăși a capitalismului românesc pe cale de a ajunge măcar la nivelul Madagascarului. Această insulă, situată la răsărit de Continentul negru seamănă cu scumpa noastră patrie din mai multe puncte de vedere. Mai întâi că este, ca și noi, o insulă. Nu o insulă latină în mijlocul unui ocean slavo-maghiar, Madagascarul o insulă într-o zonă subtropicală, scăldată de apele Oceanului Pacific, la o primă ochire fără probleme de antimosități cu vecinii. Apele oceanului nu pun în pericol securitatea insulei. O altă asemănare este împrejurarea

că, deși în îndepărtate ere geologice a făcut corp comun cu Africa, astăzi, insula prezintă un mozaic de locuitori de rase și etnii diferite, majoritari fiind totuși negrii africani. Poți întâlni aici chinezi, vietnamezi, singaporezi, indieni și, poate, câte un reprezentant al rasei albe, de regulă, funcționari ai FMI și ai Băncii Mondiale care „monitorizează” activitatea de guvernare, întocmesc programe de dezvoltare pe termen scurt, mediu și lung, guvernul local nefiind bun de nimic, nici măcar să facă pace între minoritățile naționale, între care grupul cel mai numeros și cel mai rebel este cel indian, și majoritatea neagră.

Repetam în gând o lecție pe care le-o ținusem celor dintr-a XII-a B. Era o dovadă mai presus de evidență că febra își făcea de cap și că aiuram, fiindcă după ce le vorbisem elevilor în acest sens despre asemănarea dintre România și frumoasa insulă Madagascar, am avut neplăcuta surpriză să fiu mutat de la un liceu central, frecventat de elevi mai de soi, la școala profesională de cartier unde funcționam acum. Tot atunci a fost mutată și grijulia mea soție. Dar cineva, o binevoitoare, i-a șoptit că dacă ne înscriem în nu mai știu care partid, am putea să revenim la un liceu central sau chiar să ne trezim profesori universitari. Astăzi orice este posibil, mi-am zis, dar tocmai de-aia nu ne-am înscris în nici un partid. Înțeleapta mea soție mi-a spus într-o seară, când priveam la televizor și vedeam diversele partide cum se păruiau în neputința lor de a alcătui un nou guvern, mă, Mitică, uită-te și tu la ăștia, dacă se schimbă guvernul și vin alte partide la putere, n-o să ajungem tot la școala asta profesională? Măcar aici ne-am obișnuit, țigănușii nu sunt tocmai răi, avem și elevi români, iar bulibașa ne aduce de fiecare Crăciun câte un purcel de lapte și de Paște câte un curcan. La liceul ăla central, cu elevi de soi, părinții erau niște scârțari, n-ai fi văzut de la ei nici măcar un știulete de porumb.

Aici era cu totul altceva. În acea zi de marți, pe care superstițioșii o socotesc o zi nenorocoasă, m-am pomenit cu o droaie de părinți, țigani și români. Erau părinți ai elevilor mai puturoși sau, dimpotrivă, ai câtorva elevi și eleve care doreau să ajungă persoane importante în țara asta, așezată de bunul Dumnezeu într-un loc total neimportant pentru cele câteva țări ce se consideră singurele europene, fără să mai vorbesc de chinezi sau japonezi. Pentru ăștia suntem mai puțin decât pigmeii africani sau, poate, o entitate muzeistică apărută pe Pământ o dată cu producerea fenomenului tungus. E clar că aiurez... Să reluăm. Deci, acești părinți pe care eu îi tapam de bani grei pentru fiecare oră de meditație, veniseră să-mi ureze însănătoșire cât mai grabnică și să mă întrebe dacă am nevoie de vreun medicament special fabricat în oricare țară de pe planetă, în Germania, Statele Unite, Australia, Venezuela sau Puerto Rico.

Vizita lor în grup m-a speriat. Mă temeam că vreun „binevoitor” vecin de apartament sau chiar administratorul blocului, cu care eram în conflict pentru neplata la timp a cheltuielilor de întreținere, ar putea să-mi facă pocinogul și să mă toarne la fisc. Tocmai fusese promulgată legea cu privire la impozitul pe venitul global, iar unii neisprăviți de deputați mai dădeau în continuare cu gura că ar fi cazul să se taie macaroana profesorilor, fiindcă, ziceau, se îmbogățesc din meditații. Eu și soția eram doi dintre acești profesori care nu se mulțumeau cu leafa de opt sute de mii net pe lună. Cheltuielile de întreținere pentru un

apartament de trei camere ca al nostru întreceau salariile amândorura puse cap la cap. Ar fi cazul să facem un schimb de locuință să ne mutăm într-un apartament mai mic sau, poate, chiar într-o garsonieră la etajul zece și ultimul, unde vara e ca într-un cuptor, iarna ca în frigider, iar când plouă, curge prin plafonul spart. Și ar mai fi ceva: cine va suporta cheltuielile de mutare, fiindcă rezervele noastre financiare de sub saltea ni le păseră de mult cei de la Finanțe. Dar chestia cu mutarea n-o puteam hotărî singur, trebuia să mă consult și cu soția. Eram decis să mă consult cu ea mâine, miercuri.

Joi

Joi e ziua îndopării burților rămase goale după ziua de miercuri, cea de post negru. După ce și-a venit în fire, soția mea a mâncat la micul dejun o jumătate de pui și o porție cât toate zilele de tort, la prânz a devorat o găscă întregă, iar la cină un castron de icre și din cele negre, și din cele roșii. După această pantagruelică ghiftuială, seara, s-a apucat cu mâinile de burtă, zicând că a băgat în ea ca o vită scăpată într-o postată cu luncă. Și într-adevăr era așa de umflată, încât am fost nevoit să o așez cu fața în jos, cu capul pe marginea patului, pe direcția gurii am pus un lighean, iar eu cu copiii am început să țopăim pe spinarea ei ca niște urși, cum văzuserăm la țigani ursari care tratau muierile din mahala de durerile de oase. În noaptea asta de joi spre vineri a vărsat în veceu trei ligheane de resturi insuficient digerate din cele mai bune mâncăruri. Pe la miezul nopții procedura era în linia mari încheiată. S-a ridicat cu chiu cu vai în capul oaselor, eu m-am așezat pe un scaun lângă pat și am îndrăznit să zic:

- Lăcomia...

- Da, mă aprobă ea cu o voce anemică, lăcomia...

- Vezi, forțez eu, să nu te lăcomești nici la calculator sau la televizor, că tot opera diavolului se numește.

Și ca să fiu mai convingător, pun mâna pe un ziar și îi citesc ceva ce, ca mamă, ar trebui să-i facă părul măciucă. „Singurătatea a devenit cea mai periculoasă boală a copiilor anului 2000. Lipsa părinților, care stau prea multe ore la serviciu, îi obligă pe minori să petreacă multe ore în compania televizorului și a jocurilor video”.

- Bărbate, aici n-ai nimerit-o. Cu norma noastră de douăzeci de ore pe săptămână nu poți să zici că le lipsim copiilor, că îi lăsăm prea mult singuri, de nu ne-or mări ăștia normele în urma grevei.

- Află, nevastă, că n-o să mai fie multă vreme așa. Dacă ăștia nu ne majorează lefurile, sunt decis să-mi iau un al doilea serviciu.

- Și, mă rog, ce-ai putea să faci cu geografia ta?

- În orele libere am să muncesc ca încărcător-descărcător la negru, cineva trebuie să încarce și să descarce marfa, că doar n-o s-o facă patronul. Bineînțeles, n-o să renunț nici la meditații. Dar acum ar cam fi fimpul, nevastă, să ne culcăm că mâine ne așteaptă o zi de post negru...

- De mâncare nu mai vreau să aud... Până la Paște nici să mă tai n-aș mai băga pic de carne în gură! Încheie ea cu un oftat adânc din rărunchi.

După această scurtă, dar instructivă discuție între doi parteneri de viață care vor să trăiască în pace, amândoi am adormit buștean.

Florentin Palaghia

Camera rotundă

(Luceafărul, nr. 12/2001)

Cu patru vrafuri de hârtie
aștept în camera de bloc
să intre-o muză să mă-mbie
afară ca să facem troc

starea-mi materială-i bună
și-i dau hârtie cât o vrea,
ea numai trebuie să-mi spună
cum pot să fac să scriu ceva

popas am tot făcut cu pixul
și-i vremea de intrat în viață
cea literară, iată-mi fixul,
aștept și-njur i-atâta ceață...

Lucian Perța

Vineri

A doua zi de post negru din săptămână. De data asta, credincioasa, econoama și evlavioasa mea soție nu m-a mai cruțat. Nu mă mai putea excepta de la regulă, de vreme ce nu mai aveam febră și mă ghiftuisem două zile la rând.

Cu stomacul ghiorând m-am îndreptat către școală pentru a-mi îndeplini obligațiile didactice, ultimile din acea săptămână a patimilor. Simțeam cum mațele și stomacul se revoltă împotriva postului negru, pe drum spre școală vedeam în fața ochilor copane uriașe de pui fripți și castroane cu icre negre. M-am prezentat la directorul Caprăneagră, cel cu vinul rubiniu, el mi-a urat să am parte de o zi bună, mi-a pus catalogul sub braț și a avut chiar amabilitatea să mă însoțească până la ușa clasei a XI-a, cu ai cărei elevi nu eram în cele mai bune relații. Între mine și elevi era o dușmănie mocnită, ei nu mă plăceau pe mine, n-aș putea spune ce motiv aveau, nici eu nu-i plăceam pe ei, fiindcă erau și puturoși, și obraznici. Era o clasă de boși români, niște îmbogățiți peste noapte, dar cu ifose, care își dăduseră odraslele la acest liceu de mahala, deoarece nu reușiseră la liceul central, cel cu ambiții teoretice. Printre ei se aflau și doi țigănuși cumiței, din părinți lingurari, una din cele mai de jos categorii de romi. Modestia și dorința de a învăța li se citea din priviri.

Cum am deschis ușa, am simțit că leșin. M-a izbit în nas un miros puternic de pucioasă și dacă n-aș fi auzit, pășind în interior, binecunoscutul păriat de gaze ieșite prin fundul pantalonilor, ca atunci când omul consumă fără socoteală fasole uscată, poate aș fi crezut că cineva a adus, în glumă, o bucată de pucioasă. M-am prefăcut că nu simt nimic, dar am lăsat ușa larg deschisă, apoi am deschis și o fereastră. Nimeni n-a crâcnit, pentru că toți se sufocau în produsele gazoase ale propriilor intestine.

Nu știam că acesta era doar începutul unui plan diabolic. M-am așezat la catedră, am deschis catalogul și am început să-i strig pe nume. Lipseau doar doi, un băiat și o fată. La întrebarea mea imprudentă, dacă știe careva de ce lipsesc, un obraznic mi-a răspuns că sunt la pădure să culegă fragi și mure, iar un nerușinat a ținut să adauge că cei doi sunt în călduri, că a venit primăvara și s-au dus la pădure să se răcorească.

M-am făcut că nu-i aud, dar tactul meu s-a dovedit inutil. Astăzi urma să le predau o lecție despre Franța. Nici n-am început bine, când zăresc două degete ridicat. Zic:

- Dă-i drumul, Hangiule!

- Care lac din lume se află la cea mai mare altitudine și cum se numește?

- Hangiule, dragostea mea, încerc eu să-l iau peste picior, astăzi avem lecția despre Franța...

- Știu, domnule profesor, dar noi am avut o discuție, unii susțin că se numește Titicaca.

Clasa a izbucnit în râs. Se vedea cât de colorată abia așteptau să fie rostit numele lacului.

- Așa e, Hangiule, mânca-i-ai ultimele două silabe pe pâine.

Dobitocii râd și de gluma mea grosolană. Văd acum alte două degete ridicat.

- Tu ce mai vrei, Morarule?

- Am dori să știm cum se numește cel mai important port croat de la Adriatică...

- O-ți fi avut și pe această temă discuții? Silitori elevi, n-am ce zice, și le trântesc denumirea celui port așa cum stă scris în cărțile de geografie românești: Pola!

Aud un lung vaier de dezamăgire și chiar o scurtă fluierătură. Moraru se ridică în picioare și zice:

- Eliminați, vă rog sunetul O din prima silabă, înlocuiți-l cu U și veți obține denumirea reală, cea din limba croată.

Au urmat și alte întrebări tot atât de nerușinate ca, de pildă, cum se scrie și cum se citește cuvântul picior în limba engleză, ce înseamnă piși în limba rusă, dacă nu cumva cuvântul futurologie înseamnă sexologie și altele asemănătoare.

După o săptămână grea de boala și posturi negre, supus acum unui asemenea bombardament de obrăznicie, nu e de mirare că mi-am pierdut cumpătul, că am început să dau semne de nervozitate, să rup foile din catalog, să alerg printre bănci și să scuipe tot ce era viu și îmi ieșea în cale. Alarmat de tâmbălău, a apărut și directorul, cel cu vinul rubiniu, pe care l-am umplut de bale din cap și până în picioare, apoi m-am aruncat asupra lui răcnind și l-am mușcat de nas. Mai târziu aveam să aflu că i-am strigat, crezându-l un elev din acea clasă, înhăitat cu bestiile dintr-o XI-a: „Et tu, mi fili Brute”? Ce s-a întâmplat cu mine mai departe e ușor de ghicit. Probabil, directorul

Caprăneagră, scăpându-mi din gheare, s-a repezit la telefon și a chemat Salvarea. Până la sosirea ei, eu alergam pe dinaintea catedrei și printre bănci, agitându-mi brațele și țipând: „Complotiștii! Feriți-vă de complotiști!” cel puțin așa mi s-a spus atunci când am revenit în rândul oamenilor relativ normali. După un timp, în ușa au apărut doi vlăjgani în halate albe, care m-au luat la început cu binișorul, că dom' profesor în sus, că dom' profesor în jos... Văzând ei că mă tot agit și nu dau ascultare sfaturilor lor de mame iubitoare, au pus mâna pe mine, m-au băgat într-un fel de halat în care nu mai puteam face nici cea mai neînsemnată mișcare și, ajutați de câțiva elevi, cărora le-am strigat călăilor, ce căutați voi la școală? - m-au târât afară, unde aștepta o dubă cu ușile din spate larg deschise. În duba aceea, cu gratii la niște ferestruici cât pumnul, am călătorit până la un spital, unde mi s-a făcut imediat internarea. Am fost instalat într-un salon, în care se mai aflau încă patru pacienți. Unul dintre ei, care se credea comandant de oști, mi-a spus că în fiecare dimineață la ora cinci trebuie să facem instrucție ca să fim în orice moment pregătiți să facem față unui atac din partea bulgarilor sau al grecilor. Un altul, cu un nas uriaș, coroiat, și fără pic de păr pe cap m-a asigurat că ne aflăm în fața unui mare pericol cosmic, că un meteorit gigant se apropie de Pământ și că numai prin forța spiritului îl vom putea îndepărta. Pentru ca spiritul să se poată desprinde de noi și să ajungă în întâmpinarea bolidului ceresc, este nevoie să ieșim cu mic, cu mare la marginea orașului așa cum ne-a făcut Dumnezeu, adică în pielea goală, și să ne rugăm ca bolovanul să ne ocolească, eventual să se îndrepte spre Venus, planetă mai mică și cu un nume de femeie nerușinată. Cel de al treilea pacient mi-a zis să nu le dau ascultare că sunt nebuni, că toate astea, și cu pericolul grecesc, și cu meteoritul sunt baliverne născute în niște minți bolnave, să-l cred pe el că se apropie sfârșitul lumii, prin glasul lui vorbește însuși Domnul nostru Iisus Hristos. Cel de al patrulea a intervenit declarând că el este reîncarnarea împăratului Alexandru cel Mare Machedoneanul și că mă ia sub protecția sa, adăugând că, în definitiv, nu are de ce să-mi fie teamă, fiindcă mă aflu într-un salon de bolnavi psihic nepericuloși. Cum, au sărit ceilalți cu gura, cum poate să spună Maria Sa Împăratul Alexandru că nu suntem periculoși? Dacă vrem, noi putem să spargem geamurile, să rupem așternuturile, să răsturnăm paturile, dar problema e că nu vrem.

Cam astea sunt amintirile mele confuze din spital.

Sâmbătă

La intervenția familiei și a directorului Caprăneagră, a doua zi, sâmbătă, am fost externat ca unul care a suferit un șoc, dar în rest e cu nervii în regulă. Nu știam că abia în clipa revenirii acasă avea să începă pentru mine adevăratul infern. Primul lucru pe care l-am aflat de la directorul meu rotofei a fost că nu mai pot să intru la clasă. Am crezut că nu mai pot ține lecții la a XI-a, fapt care în primul moment m-a bucurat, dar el mi-a explicat cât a putut de delicat că, de fapt, nu mai puteam să intru la nici o clasă, fiindcă toți elevii, inclusiv inspectoratul, aflaseră de pățania mea. Am înțeles că eram compromis și că nu mai aveam ce căuta la liceul profesional; de altfel, singurul din urbea noastră. Când i-am spus lui Caprăneagră că am să cer un post la liceul

teoretic din centrul orașului, de unde fusesem cândva dat afară pentru comparații nelalocul lor cu situația din Madagascar, mi-a dat de înțeles că nici acolo nu mă vor primi, fiindcă vuia tot orașul de cele ce se petrecuseră cu mine și, chiar dacă m-ar dori directorul aceluia liceu, precis ar fi protestat părinții elevilor.

Să vă mai spun că pe toată durata discuției cu rotofeiul de Caprăneagră, soția mea, cea născută bună profesoară de desen din oraș și o pictoriță talentată, cu expoziții în Olanda, organizate de fundația care venise cu ajutoare pentru copiii săraci din școala noastră, deci, scumpa mea soție plângea cu sughituri, vărsând lacrimi amare, schimbând batistă după batistă iar eu mă uitam nedumerit la ea cum le așază ordonat pe cele ude pe speteaza scaunului ca să se zvânte și apoi să le refolosească.

- De ce plângi, mamă, lasă că ne vom găsi noi un rost în țara asta... un loc de încărcător-descărcător oi găsi eu pe undeva.

Tace. O vreme. Apoi izbucnește într-un plâns și mai sfâșietor, plânge, plânge și nici eu, nici Caprăneagră nu suntem în stare să o liniștim. Și fiindcă batistele de pe speteaza scaunului nu mai apucau să se zvânte, mă reped în baie și îi aduc un prosop. La întoarcere îmi spune printre sughituri că sunt un cinic, că puțin îmi pasă de soarta propriilor copii.

- Vai de mine, uitasem de ei. Unde sunt? mă grăbesc eu să întreb.

Mă pune la curent Caprăneagră, nevastă-mea neputând scoate o vorbă.

- Cătălina și-a luat lumea-n cap și a fugit cu iubitul ei în vârstă de paisprezece ani, iar băiatul, Cătălin, și-a tăiat penisul din cauză că nu-l iubea fata pe care o plăcea. Acum se află la Spitalul de Urgență din Ploiești, unde chirurgii încearcă să-l repare. Chestia cu tăiatul penisului îi venise după ce citise într-un ziar că doi tineri procedaseră la fel. Și toate astea s-au întâmplat ca urmare a rușinii ce le-o făcusem eu, și-a încheiat relatarea directorul.

Eu întreb de parcă aș fi surd:

- Dar cu greva ce se mai aude?

Soția rămâne mută de uimire. Directorul Caprăneagră îmi răspunde:

- Vom reuși!

- Dacă nu ne vor da 4% din PIB și prima pentru porc, ca la gunoieri, eu am să-mi dau foc în fața clădirii guvernului.

- La asta te gândești tu acum, de copii nu-ți pasă? Și iar hohote de plâns și lacrimi șiroaie. Și un adaos amenințător: Zău că nu ești în toate mințile!

- Sunt împietrit, îi răspund sec.

Cu asta cred că mi-am semnat singur un al doilea aviz de internare în clinica de psihiatrie.

Nature morte portugaise
Robert Delaunay

Scriitorul Stelian Țurlea este un personaj foarte viu în viața noastră publicistică. Pe lângă textele publicate în „Ziarul de Duminică“ (supliment al cotidianului „Ziarul financiar“), domnia sa a reușit să publice, în acest domeniu, de-a lungul a două decenii, nouă cărți, ultima - **C.I.A. - „compania“ cu ușile închise** - fiindu-i tipărită de Editura Pro, anul trecut, însă, dincolo de publicistică, Stelian Țurlea este și un foarte interesant prozator și un bun traducător. În ceea ce privește romanul, a debutat în 1988 cu **Pavană în peisaj marin** (Editura Cartea Românească), iar după decembrie '89 a mai publicat romanele **Iubire interzisă** (Editura Intact, 1995) și **Fă-ți patul și dormi!** (Editura Pro, 1997). Și-a încercat talentul și în literatură pentru copii, publicând tot la Editura Pro, în 1998, volumul **Pasărea nopții**. Ca traducător s-a îndreptat mai mult spre literatură franceză, reușind să ne redea în românește cartea lui Jean Bordier, **Comandourile deșertului** (Editura Militară, 1991) și **A cincea valiză** (Editura Agni, 1993), carte semnată de Jacques de Launay.

Aflat acum la al patrulea roman, început în martie 1979 și revăzut în martie 1999, Stelian Țurlea ne relevă calitățile unui foarte bun observator al vieții cotidiene. Probabil că în acest exercițiu l-a ajutat și flerul său publicistic. **Martorul** (Editura Albatros, 2000), microroman, este o demonstrație în acest sens. Însă, dincolo de acuratețea observației, Stelian Țurlea a învățat foarte bine lecția lui Dostoievski. De ce spun acest lucru? Pentru că citind **Martorul**, am simțit că personajul principal este un Mișkin al timpurilor noastre. Dostoievski spunea într-o scrisoare adresată în 1863, de la Geneva, soției sale, Ivanovna, că „idealul - nici al nostru, nici al Europei civilizate - nu este, încă, nici pe departe elaborat. Pe lume nu există decât un singur chip cu adevărat frumos - Hristos, astfel că apariția acestui chip nemărginit, nemăsurat de frumos, este, deja, un miracol imens“ (Feodor Dostoievski în **Despre literatură și artă**, Editura Cartea Românească, 1989). Sigur că **Martorul** lui Stelian Țurlea nu se confruntă cu o Românie aristocratică, așa cum Mișkin se confrunta cu o Rusie țaristă, el este un năpăstuit al soartei mioritice, obligat de istorie și de viață să asiste la absurditatea unui destin. Suntem într-o Românie a perioadei totalitariste, când oamenii își duc viața cu teama de a nu fi auziți de Securitate, închiși în apartamentele lor de beton. **Martorul**, un tânăr „hebos, mut, epileptic, fără părinți, își duce viața undeva la marginea orașului, dar și la marginea societății. Are loc un viol, o deconspirare a vinovaților care, vlăstare ale suspușilor vremii, au fugit de la comiterea faptei. La primul strat, acest microroman

UN MARTOR LUCID

de MARIANA CRIȘ

are o structură cinematică. Oricând se poate realiza din el un scenariu de film. La al doilea strat, te impresionează construcția: talentul descriptiv și acuitatea analizei psihologice. Vocea auctorială este gândul omniprezent al **Martorului**. Autorul își privește personajul ca pe dublul său. Crezi că **Martorul** este însuși Stelian Țurlea.

„... și la chemarea lor, m-am dus, în zori, să văd ce se întâmplase și nu i-am lăsat să se atingă de nimic pentru că se strânsese o mână de țigani care voiau să care cu ei ceva din lemnele rămase mai întregi, deși nu știu la ce le-ar fi folosit, și, după ce mi-am aruncat un ochi înăuntru și am văzut și trupul, i-am cerut plutonierului să se întoarcă și să dea un telefon în oraș să cheme procuratura, și am asigurat paza“ - își începe autorul microromanul și totodată îl aduce pe **Martor** în arena mărturisirii. Căci prin tot ceea ce face acest „individ mic și cocoșat“, prin tot ceea ce vede și gândește nu este altceva decât o radiografie a societății românești aflată sub dictatura totalitaristă. Cenușiul zilelor și negrul noroiului sunt elementele ce umplu existența oamenilor. O existență sordidă aflată la marginea civilizației. În acest cenușiul „înfloresc“ zilele senine ale suspușilor timpului. Ei se plimbă cu mașini luxoase, au „căsuțe“ la țară, copiii lor se „distrează“ cu câte o fată care vrea să scape din absurdul unui destin comandat, nu de Dumnezeu, ci de un sistem ideologic inuman. Întâlnește personaje care-l fascinează, cum este „pictorul cu bărbuță gălbuie“, are vise erotice, îi place să privească cum trec anotimpurile peste câmpul de la marginea orașului. Este conștient că totul se află sub imperiul unei ordini superioare, iar oamenii sunt mai mult **obligați** să trăiască într-o „nelămurire fără margini“. „N-aș fi în stare să spun limpede cum se petrec lucrurile, dar am de gând nu prea lămurit că orice are un rost de care nu te poți lipsi. Însă importanța asta se pierde, e înghițită de un rost mai mare, înghițit la rândul lui de unul mai mare, până se ajunge la ceva ce mintea mea nu-l poate cuprinde, întins egal în toate direcțiile, un rotund care cuprinde tot ceea ce există“ - spune **Martorul**.

În fapt, tot acest microroman scris de Stelian Țurlea nu este altceva decât raportul asupra singurătății, raportul unui supraviețuitor dintr-un sistem ideologic opresant. Viața este la îndemâna celor puternici, iar **Martorul** face parte din această categorie. Uimitoare este migala autorului de a construi un astfel de personaj. Este tot timpul pe urmele lui. Îi urmărește reacțiile, gesturile, gândurile, privirea, totul până în cel mai mic amănunt al trăirii. Nimic nu este edulcorat, artificial. **Martorul** este uritul dar și adevărul în care societatea românească a trăit și, din păcate, trăiește și acum. Tensiunea narativă se regăsește, la al doilea strat, în puterea de observație, la care se adaugă picturalul poetic al descrierilor. La primul, ea se află în acțiunea **Martorului** din timpul incendiului ce a mistuit căsuța de la țară, unde a avut loc violul. Aceste două straturi reușesc să facă din acest microroman o mostră de măiestrie narativă.

Într-o vreme când proza și-a cam pierdut virtuțile narrative, Stelian Țurlea vine cu proba (este adevărat, că o poți considera drept un text de sertar) că observația, arta descrierii, tensiunea psihologică sunt „ingredientele“ absolut necesare romanului.

ÎNSEMNUȘI PEȘTELUI DE AUR BRÂNCUȘI ȘI POUND

de ȘTEFAN ION GHILIMESCU

În strălucitul eseu *Homo Aestheticus. L'invention du gout à l'âge démocratique* apărut la Editura Grasset, în 1990, profesorul Luc Ferry pare a găsi în criza avangărilor („declinul Occidentului“) semnele evidente, după părerea sa, ale instaurării mentalității eclecticismului post-modernist, suscitată în mare măsură de epuizarea posibilităților vechii marote creatoare - inovația. Luc Ferry împărtășește tacit, în realitate, convingerea celebrului critic de artă francez - unul dintre cei mai respectați „curatori“ parizieni din anii '60-'70 - Jean Clair care, în *Considerations sur l'état des beaux-arts, critique de la modernité*, Editura Gallimard, 1983, stabilea, în timp, două momente ale declinului avangărilor. Într-o primă etapă, deceniile unu și doi ale secolului trecut, în care evoluția „agentului patogen“ joacă mai curând un rol resuscitator al ultimelor energii ale avangărilor; apoi, deceniile șase și șapte ale aceluiași secol (al XX-lea) ce pecetluiesc o evoluție inexorabilă a bolii, echivalând cu adevăratul sfârșit al modernității...

În sculptură, vorticismul englez, ale cărui baze teoretice au fost puse, încă înaintea primului Război Mondial de Windham Lewis, în paginile revistei „Blast“, susținut și de singurul sculptor englez adevărat al timpului, Jacob Epstein, constituie cu siguranță prima avangardă a acestei arte care respinge conformismul estetic al tradiției, anunțând, poate, într-un fel abia sesizabil pentru contemporani, boom-ul și revoluția vieții economice ce aveau să urmeze imediat după război. Din păcate, prin moartea în prima conflagrație mondială a sculptorului francez Henri Gaudier, vorticismul a ieșit curând din cercul de interes al vieții artistice. Însă nu fără consecințe... Se știe că poetul american Ezra Loomis Pound (1885-1972), interesat în tinerețe și de critica de artă, a fost unul dintre puținii susținători ai vorticismului peste ocean, curent în care, fără să ezite, el l-a integrat în acei ani și pe românul Brâncuși, fascinat, ori poate sedus de cerbia tânărilor artist frantiror în puterea magică a unei sculpturi de-o puritate în stare să întrupeze în forme sensibile Ideea însăși.

Pound avea să-l întâlnească cu adevărat pe Brâncuși însă de-abia în 1921, într-un moment în care artistul român se afla la Paris în centrul „atenției“ generale după „isprava“ și scandalul iscat (în 1920) de portretul *Principesei X*, refuzat la Grand Palais de la Salonul Independenților. În treacăt fie spus, în „Journal du peuple“ (25.02.1920) îi găsim solidari cu Brâncuși, în această poveste în care a fost implicat și Parnet, pe cei mai remarcabili artiști și literați ai momentului: Cocteau, Picasso, Braque, Picabia, Archipenko, Cendrars, André Billy, V.G. Paleolog ș.a. În legătură cu întâlnirea dintre cei doi artiști, se spune că poetul american a fost adus în

constantin brâncuși

atelierul sculptorului din Montmartre (Impasse Ronsin nr. 8) de către nimeni altul decât James Joyce. Există însă și altă variantă, pusă în circulație de Carola Giedion Welcker, în studiul *Constantin Brâncuși*, din 1958, care plasează întâlnirea dintre Brâncuși și Joyce abia în anii 1925-1926, de când datează, după părerea sa, și cele două portrete ale lui Joyce, executate de Brâncuși în creion. Cert este că, la vremea respectivă, Brâncuși era frecventat și se bucura de prietenia multor „artiști“ (Matisse, Jean Arp, Giacometti, Chagall, Delaunay, Man Ray, dar și T.S. Elliot, René Crevel, Paul Eluard, Aragon, Tzara, Hemingway și chiar Le Corbusier...).

Într-un articol rămas inedit, aparținând lui V.G. Paleolog (autorul primei monografii apărute în franceză, în timpul vieții lui Brâncuși), spre deosebire de alți cercetători, acesta presupune că întâlnirea dintre Brâncuși și Pound a avut loc în vara anului 1921, „umbroasă și răcoroasă, prin desișul ca de codru care era spațiul verde al spitalului Neker“. Rodul convorbirilor pe care Pound le-a avut cu Brâncuși (care nu s-a sfiit să-și trateze oaspetele cu obișnuitul pui la ceaun cu mujdei și mămăligă - în care trebuie întrevăzut și un gest de frondă!), a făcut obiectul unui studiu de relativă întindere republicat de Pound în revista avangardistă americană (care apărea la New York) - „The Little Review“, în nr. 8/1921, dedicat special sculptorului. Înainte de a referi despre conținutul acestei importante încercări exegetice, esențială pentru cunoașterea operei brâncușiene

în America, și nu numai, voi spune că cele două întâlniri (?) dintre Brâncuși și Ezra Pound s-au desfășurat, după cum s-a spus în nenumărate rânduri, de atunci și până astăzi, sub zodia unei miraculoase înțelegeri electivă, situată, aproape incredibil, dincolo de barierele limbii vorbite de cei doi. „Când Brâncuși încerca dificultăți de exprimare, copartenerul său - Pound îl ruga să vorbească românește, asigurându-l că nimic nu-i va scăpa din ceea ce voia să spună. De multă mirare îi venea lui Brâncuși care își dădea seama că Pound «prindea ca din zbor» sensul celor ce el voia să le spună pe nume, neștiind că Pound era un savant poliglot, cu facilități de a sesiza adevăratul sens al oricărei convorbiri“ („Slast“, nr. 9/1988, p. 12 - V.G. Paleolog).

Ideea centrală a studiului lui Ezra Pound, ilustrat cu o seamă de fotografii și publicat, cum am mai spus, în „The Little Review“, este Ideea-formă! Pound a înțeles, discutând cu Brâncuși și privind-l lucrând, că pentru acesta forma este tot una cu forța din interior a pietrei care-l lua în stăpânire într-un act emoțional ce avea darul de a re-face (aduce din adâncurile inconștientului) întreaga uimire a „primitivului“ care dă chip cu forțe proprii, în felul său, unei „alte lumi“. Numai astfel și-a putut imagina poetul de ce „invariabile“ ovoide ale sculptorului aduc uneori cu formele „libere“ ale „artei vechi“ („În cazul ovoidului consider că Brâncuși meditează asupra formei pure eliberate de orice gravitație terestră; o formă la fel de liberă în viața ei proprie ca și forma geometrilor analitici; iar măsura succesului său în acet experiment - neterminat și probabil imposibil de terminat - este dată de faptul că cel puțin dintr-un asemenea punct de vedere ovoidul capătă viață și pare gata să se înalțe“), de ce artistul se lăsa sedus, într-un fel de inspirație inițială, de aventura nebunească a șlefuirii lor până în pragul trecerii adevărilor din interior în adevărarile armonice ale unei verosimilități suficiente unui eu emancipat cu totul de **teroarea formelor istoricizate**.

Pound a făcut loc primul, în substanța studiului din „The Little Review“, imperativului brâncușian de a nu căuta în lucrările sale, sub nici un motiv, **formule obscure sau mister**. „Eu vă dăruiesc - a repetat-o adesea Brâncuși - doar bucuria curată. Priviți-le până ce o veți vedea. Cei mai apropiați (de Dumnezeu) au văzut!“ Este una dintre **învățăturile** maestrului pe care Pound a însoțit-o în studiul de care ne ocupăm de alte câteva **aforisme „furate“** din convorbirile cu Brâncuși. Cea mai pe placul său, motiv pentru care a și stăruit asupra-i, dezvoltând-o în spiritul **poieticii** sale, este cea condensată în adagiul: „Când nu mai suntem copii suntem (ca și) morți“, idealitate a unei stări de spirit, în care, cu totul galvanizat, poetul găsea soluția căutată încă din 1914 de „tinerii intelectuali“ avangardiști de la Harvard ce-și propunau instaurarea în artă a unei **noi democrații** (totală!) față de orice canon. Pound intra în creația lui Brâncuși, în atașamentul lui „fanatic“ pentru forma **din interior**, poezia jocurilor „ritualice“ și sibilinice ale copiilor, forța înalt expresivă a unei gratuități ce-i vorbește dintr-un adânc sacru pe un creator care nu și-a pierdut ingenuitatea primordială. Pentru Pound, Brâncuși făcea, la începutul deceniului trei al secolului al XX-lea, figura creatorului înfeudat, în absolut, propriului său eu, deținător și explorator egocentric al secretelor și tâlcurilor Ideii-Formă perfecte. Lui Pound îi plăcea și chiar vedea, din

adâncul conștiinței sale artistice, în arta românului, germeii revoluției unei totale înnoiri spirituale în arta secolului douăzeci, egală, ca pulsivitate energetică pură, cu exultanța latenței vitale a nașterii oricărui sâmbure al Formei preexistent în Idee. Pound, în realitate, luând ca „pre-text“ arta brâncușiană, devansa cu aproape 40-50 de ani ceea ce s-a numit cel de al treilea ochi, adusă în câmpul extrem de primitiv al artei de ultima avangardă, aceea a anilor '70 ai secolului trecut.

În 1957, aflând de moartea lui Brâncuși - prietenul său din tinerețe - Ezra Pound, aflat la ora aceea în Italia, la Rimini, se lasă convins de Olga Rudge și Mary Rachelwitz să încredințeze tiparului, în versiunea italiană, studiul din 1921 despre sculptura lui Brâncuși! Conținând, de astă

dată, douăzeci de pagini de text și treizeci de pagini de reproduceri, el a apărut până la urmă sub titlul *All'Insegna del Pesce d'Oro* și a fost tipărit în condiții grafice excelente, la Milano, de Vanni Scheiwiller. Prezentarea lui la deschiderea oficială a celei de-a II-a Triennale a Artelor Moderne din toamna aceluiași an de la Milano a stârnit un ecou imens. Puțini erau cei care putuseră citi până atunci celebrul studiu al lui Pound dedicat, în tinerețe, lui Brâncuși!

Deși Pound, după nefericitul episod din 1926, devenise (apud V.G. Paleologu) „o stană de indiferență, insensibil totului ce-l înconjură ori îi ajungea văzului, privirea-i fiindu-i stinsă, neaprinzându-se decât arareori la evocarea celor ce îi fuseseră scumpe“, arta lui Brâncuși continua să-i înflăcăreze imaginația. Că este așa, mărturie stă una dintre excepționalele sale Cantos-uri (*Brân-*

cuși' Bird) unde sculptorul pare întruparea dăci-cului Zagreus: „Pasărea lui Brâncuși/ În scorbura brazilor/ Sau în zăpada care era ca spuma mării/ În lumina zilei mijind printre crengile ulmilor./ La piciorul Râpei Tarpeia/ Să ne lepădăm de păcate/ Ca să ridicăm o biserică/ un altar dăci-cului Zagreus/ Fiul lui Semele/ Curați și fără de prihană/ Asemenea unei ferestre cu bolta dublă/ Sau unui șir de mari Coloane“ (traducere V.G. Paleolog).

În 1972, cu puțin timp înainte de a muri, Ezra Pound plănuia împreună cu un prieten venețian o călătorie în România pentru a vedea Masa Tăcerii: „Brâncuși seemed to me a Saint/ He is first in my list of values/ In «Guido to Kulcher»./ I want to see his Table of Silence (s.n.). A venetian friend has/ proposed to take me to Romania/ to see it..“

interview

elisabeta bogza:

„GEO ÎMI SPUNEA ÎNTOTDEAUNA: «BUNTY, LUMEA LITERARĂ E REA, TU SĂ NU TE AMESTECI, NU TE PRICEPI»“

Marina Spalas: Doamnă Elisabeta Bogza, sau Bunty, sau Elly, cum vi se spune, anul acesta se împlinesc șapte ani de când soțul dumneavoastră, scriitorul Geo Bogza, a plecat în eternitate. Ca să ni-l reamintim, povestiți-mi întâi despre dumneavoastră. Multă lume nici nu știe că Geo Bogza a avut o singură soție timp de 62 de ani. Sunteți o ființă retrasă, misterioasă, n-ați participat la viața literară și mondenă. În tinerețe, se vede și din corespondența lui Geo Bogza cu Max Blecher erați prezentă în viața literară alături de soțul dumneavoastră. Când și cum v-ați căsătorit?

Elisabeta Bogza: La Primăria de Negru, în anul 1932. Eu aveam 22 de ani și Geo avea 24. Am luat ca martori doi țigani de pe stradă și ne-am căsătorit. Familia mea nu știa că ne căsătorim, eu am fugit de acasă. Eram vecini la Bușteni. Pentru familia mea a fost o mare rușine, pentru că mai aveam o soră mai mare și trebuia să aștept să se mărite ea întâi. Familia mea îl cunoștea pe Geo. Locuiau în casele sorei mamei, era o casă cu baie, lucru rar la vremea aia. Eu rămăsesem corigentă la franceză și la geografie, trebuia să iau capacitatea. Geo era singurul din Bușteni care dădea lecții de limbă franceză și familia mea a decis să fac lecții cu el. Mama mea voia să ajung profesoară la facultate. Părinților mei le era milă de Geo pentru că era înalt și slab. Familia lor era de boieri. Eu o iubeam grozav pe Mica, mama copiilor Bogza și ea, de câte ori mă vedea, mă lua la ea. Mă atrăgea cu lucruri bune de mâncat: cremă de zahăr ars. Și acum o iubesc, și acum e pentru mine mama mea adevărată pentru că mama mea era rea și mă bătea. M-a bătut o dată foarte rău pentru că nu m-am dus o săptămână la școală și a aflat asta de la copă. Geo era foarte îndrăgostit de mine și mie îmi era foarte milă de el. N-am crezut niciodată că o să fie bărbatul meu. Doamne, dar cât l-am iubit. Odată, m-a întrebat cine este Madame de Pompadour. Eu i-am spus: „Cred că este o insulă“. Mi-a mângâiat mâna așa, din cauza prostiei mele. Și atunci a fost pentru mine ca un cutremur și m-a fermecat. Altădată, m-am dus cu surorile mele la bălci. El era foarte gelos. Mi-a scris după aceea o poezie intui-

lă Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. O soră de-ale mele m-a întrebat ce înseamnă. I-am spus: „Nu știu, o poezie de-ale lui“, dar știam că este vorba de răzbunare. Eu cred că Mica, mama lor, a pus la cale căsătoria noastră. Eu eram foarte curată și răsfățată de tineri la bal, la petreceri. Am fost căsătorită 62 de ani.

M.S.: De ce nu apăreați în viața literară?

E.B.: Geo mi-a spus: „Bunty, tu nu trebuie să te amesteci în viața literară. Viața literară este rea și tu nu te pricepi“. Uneori, veneau grupuri de doamne să mă ia și pe mine la diferite manifestări și Geo le-a gonit și le-a zis să mă lase în pace. Și înainte să moară mi-a spus să nu mă bag în viața literară.

M.S.: Acum spuneți-mi ce s-a întâmplat cu moștenirea literară a lui Geo Bogza?

E.B.: În 1994 am vândut casa de la Snagov și banii i-am dat doamnei Lazăr Florica, la vremea aceea jurist-consult, prietena sculptorului care a făcut basorelieful lui Geo de pe bloc. Mi-a spus că va face un proces ca să recapătă casa lui Radu Tudoran de la Snagov, care îi fusese lăsată prin testament lui Geo. E vorba de o sumă mare de bani. Dar casa n-am recăpătat-o și nici banii de la Lazăr Florica nu i-am mai primit. Pe urmă, i-am făcut o procură acestei doamne și acum mă judec cu ea pentru un act de vânzare-cumpărare pentru apartamentul în care stau, act la care eu vreau să renunț. Acuma doamna Lazăr Florica este judecătoare la sectorul 2. Am citit în „România liberă“ din 1 martie ac. un articol despre dânsa, în care se povestea cum datorită acestei judecătoare, o doamnă a pierdut un apartament pe strada Thomas Masaryk numărul 1. În legătură cu celelalte aspecte: la câteva zile după înmormântarea lui Geo, a venit la mine domnul Mircea Martin, care dorea să cumpere drepturile de autor ale lui Geo de la mine. Atât, drepturile de autor. În acel moment însă, Editura Univers nu avea bani și dânsul a zis că fără bani nu poate să cumpere drepturile de autor. A trecut ceva timp și m-am trezit cu Doina Uricariu care publicase poeme ale lui Geo în cartea cu interviuri a Diane Turconi. Mi-a dat 500.000 lei și m-a pus să semnez două contracte pentru drepturile

elisabeta bogza

de editare, traducere, de transpunere în alte genuri, și după moartea mea, toate drepturile îi reveneau ei. Eu am semnat crezând că este un singur contract pentru poeme, în două exemplare. Pe urmă am înțeles că Mircea Martin a făcut ca Doina să renunțe la contracte. Acum vreo patru ani a venit la mine Nicolae Țone spunând că este recomandat de Ministerul Culturii și Uniunea Scriitorilor. A luat toate manuscrisele lui Geo, toate fotografiile, un tablou de Nicolae Tonitza, coarnele de cerb de la tatăl lui Labiș și pendula lui Geo, pe care o cunoștea toată lumea care venea pe la noi. Din presă am aflat că actul de cesiune pe care l-am făcut cuprinde și drepturile de editare ale lui Geo Bogza. Mie nici nu mi-a spus ce conține actul pe care l-am făcut în fața notarului. M-a întrebat doar ce obiecte de valoare am în casă și pe urmă, într-o zi, a venit și a luat pendula și coarnele de cerb. Acum a luat și lada în care își ținea Geo manuscrisele. Pentru toate astea nu am primit nici un ban de la Nicolae Țone.

Acum, Nicolae Țone a angajat un avocat care să mă reprezinte în procesul cu Lazăr Florica, care se rejudecă pentru că în prima fază eu am câștigat procesul. Pe urmă Lazăr Florica a spus că nu a cunoscut etapele procesului pentru că s-a măritat, și-a schimbat numele și s-a mutat. Inițial se numea Mălușan. Nicolae Țone vrea să mă convingă să-i las apartamentul în care stau pentru a face o casă memorială „Geo Bogza“, dar eu vreau să las apartamentul altcuiva. Cum nu am bani pentru avocat, nu mă ajută nici Uniunea Scriitorilor, nici Academia, nici Ministerul Culturii. Singura nădejde mi-a rămas doamna Ministru al Justiției, Rodica Stănoiu.

Interviu realizat de
Marina Spalas

anghel gădea

Soarele care se-ntoarce

Nucul cel tânăr - catedrală de frunze -
Arde...
Dar flăcările sunt încă departe
Și nu l-au ajuns;
Numai dogoarea lor rece,
Ca sângele pulverizat în asfințit,
Mă învăluie
Și nu mai știu când voi pleca
Sau cât voi mai rămâne,
Când voi fi și eu încinerat
De aceste crengi care mă ocrotesc zi de zi
Cu un pahar de vin în palmă,
Pe care îl ciocnesc de dâra avioanelor
Ce lunecă pe cer numai la ore fixe
Și nu se mai opresc, și nu mă iau nici ele,
Și-mi lasă pe ochi doar scame din coada
lor albă
Ca un fuior de zăpadă...

Binecuvântare

Câmpia scrâșnind sub dogoare, tărită de
secetă,
Ierburile chircite de vântul
Care mă hăituie turbat, dimpreună cu ele,
Care îmi cer socoteală, care țipă isterice
Stăpâne pe drumul pustiu...
Cine să mă mai binecuvânte?
Aici nu mai am pe nimeni, sunt un străin
Și mi-e frică să mai trec prin satul meu;
Buruienile au devenit populație,
vociferează

De o parte și de alta a șoselei,
Huiduie, își ridică poalele-n cap, scuiță!
„Ce mai cauți, mă, aici?”
Nu mai sunt iepuri, nici prepelițe,
Nici berze, nici ciocârlii, nici rândunici,
Dropiile au pierit de mult, nu mai știu;
Ultimii lor pui i-a luat bunica din câmp,
Dintr-un lan de grâu și i-a dus acasă
Și i-a închis într-un celar unde au murit
Fiindcă nu știau să mănânce singuri...

Frunza

Pată de sânge-nchegat,
Purpură dogorită de brume,
Lacrima unui zeu obosit
Sau urma unei răni fără leac,
Vârful unei săgeți de aramă,
O picătură din pensula lui Monet...
Toate lângă o frunză de păr
Mângâiată de toamna
Care nu mai sfârșește...

Planeta nebună

Stăruie, albă din ziuă
O pată de pe trupul tău...
Te-ai fărâmițat în perdele
Prin care, poate, ai voit să fugi
Și florile lor stau împrăștiate,
Crâmpoie din șolduri și sâni
Pe când eu tremur sub pătura aburită
Tânjind să te aduc lângă mine...
„Coboară, coboară-i șoptesc
Cu palmele-ntinse, asudate,
Ucide-mă încă o dată, planetă nebună,
Așază-te lângă stâlpul care veghează
Noapte de noapte, când dorm...
Planetă, planetă speriată,
Când voi muri, când voi muri eu
Ucis de tine?...”

Umbra

Până la tine, unde nu mai ești,
Umbra ta pe ziduri, pe trunchiuri de copaci
Tot până la tine - ca o obsesie...
Nu mai știu dac-ai fost, când ai fost,
Cine a plecat, cine a rămas...
Ceața se răsucesce pe asfalt
Ca într-o grotă

Și te aștept și acum ca pe o soră
Care nu-mi mai scrie
Sau ca pe o altă soră
Care m-a crescut și m-a uitat,
Sau ca pe mama care mă strigă
Cu vocea tot mai stinsă
Bătând mereu cu bastonul
În cripta ei de pe deal...

Must de porumb

Unde te duci în fiecare zi
Când treci ca o statuie-nsuflețită?
De ce nu te oprești și-n poarta mea?
Te-aș duce-n curte dac-ai vrea,
Sub bolta cu frunze de viță,
Ți-aș da dulceață de căpșuni,
Dac-ai intra,
Te-aș face mai frumoasă decât ești,
Ți-aș picura pe sâni must din porumbi
Și-am fi altfel de cum am fost;
Am rupe-n crâncenările din noi,
Mi-ai spune că nu-s chiar bătrân,
Ți-aș spune c-ai întinerit,
Te-aș alinta și te-aș minți
Că sunt bogat și nenunțit,
Te-aș cere și-n căsătorie
Pentru o zi sau pentr-un ceas,
Pe când nepoata mea se joacă
Spălând rochițe de păpuși
În cada din bucătărie...

Rama

Despărțit de o extraterestră cam șuie
Stau sub ninsoarea primelor frunze
împușcate de brumă
Și nu mai pot să le număr...
Poate că sunt doar o parte din anii mei,
Și din anii părinților mei,
Și ai bunicilor, și străbunicilor mei,
Care mă acoperă întinerindu-mă...
Toate femeile pe care le-am iubit
Sunt grăbite și au zâmbetul acoperit
cu tuleie;

Parcă le e frică de ceva
Și par contrariate că mai exist,
Că n-am murit, eu, tâlharul care le-a trădat
Și nu le-a trecut pe la starea civilă,
Și nu le-a adus acasă,

și nu le-a trecut pragul
Cu voalul de mireasă pe față,
Și nu le-a făcut copii,
Iar acum le contemplă cum se clatină
Pe tocurele lor tocite și strâmbe,
În straietele demodate și roase de molii:
„Banditule, banditule, rânjești, ha,
Și tot te mai uiți după pipițe, nerușinatule,
Că ție nu ți-a căzut nici un dinte,
nici o măsea,
Țap bătrân!...”

16 august 1997

* Vălenii de Munte.

Carmen a găsit într-o magazie fotografiile tatălui meu când era ofițer. Fotografii din timpul primului Război Mondial când tatăl meu fusese de mai multe ori decorat: fotografii cu regimentul, cu ofițerii și familiile sau cu alionul de soldați... În urmă cu un an, am rugat pe mama și pe tatăl lui Carmen să recupereze mobila ce o avusesem în apartamentul din care plecasem și s-o aducă la Văleni. Cu aceea ocazie urma să ia - de la familia care păstrase mobila - și fotografiile, dar au fost aruncate într-o magazie cu acoperișul spart.

Am ieșit din dormitor pe terasă, alarmat de strigătele lui Carmen care întindea la soare fotografiile mucegăite sau putrezite. Aveam impresia că îl văd pe tatăl meu răspândit în mici bucăți, de parcă ar fi fost pulverizat de o explozie. Apoi am început să refac imaginile desfigurare de umezeală. Ștergem cu palma fiecare fotografie, gest prin care parcă îi mângâiam pe cei de acolo. O singură întrebare îmi revenea în gând: „De ce au făcut asta? De ce?” Pe spatele unei fotografii am recunoscut scrisul meu: „16 octombrie 1959. Îmi este foarte dor de tine!” Era anul când fusese arestat și condamnat..

Am simțit nevoia să mă sprijin de perete...

17 august 1997

* Plimbare prin Vălenii de Munte. Am văzut casa în care petreceam vacanțele împreună cu mama și unchiul Tică. Am trecut prin fața casei în care au locuit mătușile, unchi și verii mei în timpul războiului. Vălenii de Munte era o mică localitate de munte unde refugiaseră cei din Ploiești care era bombardat de avioanele anglo-americane. În Văleni se afla o elită de intelectuali și câteva familii cunoscute:

Papazol, Cireșenii, Niculeștii, Predelenii... Toți au fost arestați sau deportați după 23 august '44.

Continuam să mă plimb pe sub castanii „Bulevardului Nicolae Iorga” unde cunoscutul savant și cărturar avusesse o resedință și ținea „Cursurile de vară”. Amintirile m-au năvălit ca niște fantome ce veneau din altă viață. „Edenul copilăriei” și-a pierdut brusc farmecul și ma-

bujor nedelcovici

ARESTAT ȘI CONDAMNAT

gia. Suferințele mamei, Marcela și a unchiului Tică care au fost considerați chiaburi: regimul cotelor obligatorii, mama nevoită să măture bulevardul pe care mă plimbam, unchiul Tică arestat, condamnat.. După ce a ieșit din pușcării, s-a refugiat la București. Nu avea dreptul la un buletin de Capitală, locuiau clandestin la o mătușă și dormeau pe jos într-o bucătărie unde întindeau o saltea.. Vălenii de Munte: spațiul și timpul copilăriei fulgerate și biciute de umilințe și suferințe. Spaima și teroarea lor ajungeau până la mine ca niște strigăte strangulate de trecerea vremii.

Cine nu se reconciliază cu copilăria nu poate trăi în seninătate, înțelepciune și bucurie. Nu am dreptul să-mi ratez existența prin suferința cauzată de alții (imbecili și criminali) și eliminarea fericirii. Ce trebuie să fac? De ani de zile mă străduiesc să realizez *travail du deuil*. Parțial am reușit să înmormântez umilințele și suferințele. Le-am îngropat și le-am făcut slujbele și parastasele. Parcă aud glasul unui preot: „Și așază-i, Doamne, într-un loc unde nu-i întristare, nici durere, nici suspin, în loc de verdeață și de pace... Toate câte au fost legate vor fi dezlegate...” Le-am așezat o cruce și le-am pus lespede de piatră. Uneori - cum a fost cazul clipelor trăite azi -, frustrările și mutilările ies la suprafață precum niște fire de iarba crescute în pământul mormintelor.

Merg mai departe pe sub castani. Trag puternic aer în piept, apoi mă aplec și culeg două pietre. Le rostogolesc încet în palmă. Când am intrat în curtea casei parcă toate fantomele trecutului au rămas în urma mea. Simțeam doar pietrele în mână..

“Și tu, Petre, să fii piatră pe care să clădești Biserica...” Piatră o să fiu și eu..

* Seara pe terasă.

Lecturi din *Jurnale pariziene* de Ernst Jünger. Sting lampa și rămân singur pe întuneric.

Ascult tăcerea nopții: un câine lătră în apropiere, o pasăre de noapte strigă dintr-un nuc din grădină, un tren își anunță trecerea la marginea pădurii.. Ridic privirea. Deasupra - cerul înstelat. Caut “Steaua polară”, “Carul mic” și “Carul mare”...

Într-o noaptea asemănătoare - aveam 10-12 ani -, am luat o lampă cu gaz, un caiet, un creion și am ieșit pe terasă.. Mama și unchiul Tică erau plecați, iar fratele meu se afla la un prieten. Atunci, nu a răsunat un glas care să-mi spună: *Tolle et lege* (Ia și citește), cum a auzit Sfântul Augustin care se afla într-o grădină din Milano. Eu am simțit un îndemn care avea valoarea, unei revelații. **Scric ce auzi, ce vezi și ce simți!** Și așa am făcut! Am așternut pe hârtie “prima compoziție”. A fost **Botezul în apa Iordanului**, luasem calea Scriiturii și a Scripturii. Nu știam că voi deveni scrib și scriitor..

Tot ce este... este **Bine**, iar **Răul** nu este nici esență și nici substanță, ci doar absența binelui, adică *Non-Etre*.

După trecerea anilor, trecutul s-a transformat în Destin și Predestinare și răsună ca într-o cochilie de melc marin pe care îl ascult așezându-l la ureche sau mai exact.. semăna cu strigătul unei păsări de noapte care s-a ascuns în nukul din grădină.

migrația cuvintelor

LIMBI ROMANICE MINORIZATE (II)

de MARIANA PLOAE-HANGANU

Atenția acordată acestor limbi și varietăți este justificată; în condițiile în care în prezent există o tendință din ce în ce mai accentuată de globalizare și uniformizare culturală sub model anglosaxon, în care engleza pare să joace rolul de *lingua franca* pentru spațiul european, marile limbi majoritare europene neglijează limbile și varietățile grupurilor din spații culturale minoritare. De multe ori interesul pentru aceste limbi este pur formal.

Așa se face că, deși Franța a semnat în 1999 **Carta Europeană privind limbile regionale sau minoritare**, acest document are puține șanse de a fi ratificat de vreme ce Consiliul Constituțional al acestei țări consideră că în cuprinsul cartei există dispoziții care contravin Constituției franceze. De asemenea, în Italia a fost aprobată, în 1996 Legea Regională de promovare a limbii și culturii friulane, iar în 1997 s-a aprobat o lege similară pentru

limba sardă din Sardinia, aceasta din urmă scrisă doar în limba italiană. Chiar declarația Portugaliei de recunoaștere oficială a mirandezului are în ea doar o valoare simbolică deoarece, în același an, 1998, portughezii refuzau descentralizarea pe regiuni a Portugaliei continentale.

Cartea editată în Galicia, regiune autonomă a Spaniei, unde galiciana este oficializată prin constituție, cu drepturi egale cu limba de stat, spaniola, carte care ne-a prilejuit și aceste scurte însemnări despre limbile minorizate, vine ca o pledoarie științifică pentru coexistență lingvistică și echilibru al culturilor, soluție indubitabilă a supraviețuirii umanității.

O ALTFEL DE TEHNICĂ

O încercare reușită de subminare și dinamitare a poeziei generațiilor ce l-au precedat, realizează tânărul arhitect și poet, Emil Stănescu, din fosta cetate de scaun Târgoviște (descoperit de către Marta Bărbulescu, la concursul **Moștenirea Văcăreștilor**), în volumul ce-i constituie debutul editorial, intitulat **Manole spre Ida și alte poeme** (apărut în Editura Bibliotheca, din Târgoviște, acum, la început de secol). Distanțându-se de confrății ultimelor generații, Emil Stănescu propune prin poemele sale un nou limbaj, un altfel de limbaj deosebit de cel anterior, utilizând în acest scop o altfel de tehnică a reprezentării și întruchipării în imagine, paradigma de la care se inspiră fiind cea a lui Saint John Perse (Alexis Saint-Léger), premiatul cu Nobel pe 1960. Să ne reamintim că acesta, încadrat curentului **tradiție și revoluție**, a mărturisit că poetul n-are o altă patrie decât propriul limbaj, construit - așa cum de altfel s-a arătat „dintr-o unică și lungă frază, fără cenzură, în veci inteligibilă”, declarându-se programatic împotriva limbajului coerent, refuzând exteriorizarea prin enunțuri savant articulate, imaginând ? evadări, mereu în așteptarea „a l' instant du départ”, visând - precum în **Anabase** - întemeierea unei noi cetăți... Pășind pe urmele sale, dar altfel decât el, Emil Stănescu scrie, la rândul lui, un poem de largă respirație: **Manole spre Ida**, în care întruchipează artistic o nouă mitologie în legătură cu Meșterul Manole, ctitorul Mănăstirii de la Argeș, cel care - după ce și-a încheiat lucrarea - nu s-ar fi prăbușit într-o sublimă încercare de *Victoria alta*, transformându-și aripile de șindrilă, într-o navă cu prora înfiptă în oglindă de steele, navă cu care vâslește „Spre Creta, în muntele Ida”, unde urma să înalțe ceea ce „un Domn blestemat nu voise, nou trup...” Cu această navă alunecă din Danubiu pe apele mării, însoțit de cei nouă meșteri cu care urma să înalțe, la Critos, „o mănăstire nouă”: „Poate ani de-a valma au fost sortite să dureze/ peregrinările lor peste ape/ sau poate zile sau clipe./ Nici când în-adevăr nu vom ști toate acestea./ căci istovirea-n creații absoarbe/ nisipul a zeci de clepsidre deodată/ sau

face ca timpul pe-alături să curgă” (p.38).

O altă născocire a minții - Izabela - „le ține duhul/ când cei mai mulți s-ar fi pierdut în val”. Asemenea emirului macedonskian, Manole nu-și pierde nici o clipă nădejdea de a descoperi ceea ce de mult aspirase - „durul țarm sperat” căruia „Manole voise să-i simtă țărâna”, pentru ca - după aceea (după ce își va fi înfăptuit noul vis, pe muntele Ida - să se poată reîntoarce în Patrii, pentru ca „o ultimă formă să-mbrace-n materii”. Ca un leit-motiv revin într-o elevată contrapunctare ca-n marile simfonii aceste versuri: „Căci istovirea-n creații absoarbe/ Nisipul a zeci de clepsidre deodată/ Sau face ca timpul să curgă pe-alături”.

Istoviți de călătoria pe mare (obsesie din Saint John Perse) și cu totul absorbiți de visul unei noi catedrale, cum și de frumusețea Izabelei (frică a celui ce fusese Orfeu - „un trup ireal, o dorință”), trec rând pe rând, în nemurire, ultimul rămânând Manole, moartea lui fiind „asemeni zăpezii/ cernite pe lume în valuri”. În viziunea poetului „se pare, de altfel, că nici n-a fost moarte/ Ci încă trăiește în turlă”, Manole-ntrupându-se după unii „în biserici” sfârșind „într-un spațiu anume/ Într-o zonă de gând, de mister, peste ape”; și: „Manole sfârșise precum Ana în Patrii/ Creator și sfânt trup în zidire de sine/ Încât, în legende-adevăr-i puternic/ Împlinea un nou spirit în Patrii”; și iarăși ca leit-motiv - versurile: „Căci istovirea-n creații absoarbe/ Nisipul a zeci de clepsidre deodată/ Sau face ca timpul pe-alături să curgă” - amintindu-ne din nou de Saint John Perse: vast ceremonial fără obiect, o nesfârșită liturghie, al cărei preot este poetul și ale cărei elemente - cuvintele...”

Pasionat de lirica greacă, Emil Stănescu reînvie în strofa finală a amplului său poem, mitul sublim al creației: „Spiritul lui renaște din orice fântână/ Izvoare, se pare, l-au dus înapoi către Mare./ În urma lor apele rămăneau zdrobite/ Și Marea mai adâncă./ Părând că Luna a coborât în ocean/ Nimicind pământul în trecerea ei magistrală” (p. 62).

Este evident și clar că - prin acest poem

(epopeic) - Emil Stănescu a dăruit literaturii contemporane o altfel de înțelegere a rostului creației - niciodată istovită! - într-o sublimă incantație a Creatorului ce ne cheamă spre trăirea extazului a ceea ce ni se revelă în sintagma basmului **Tinerețe fără bătrânețe...**

Raportându-l la cel ce i-a fost maestru, constatăm la Emil Stănescu o asimilare creator-epopeic a concepției acestuia - de la care a preluat doar nostalgia (dorul - spunem noi!) unor vaste orizonturi, ale mării, când - după un cataclism cosmic - „nos poemes encore s'en ironit sur la route des hommes d'un autre âge” (**Vents**), poetul înțelegând să locuiască în numele său („J'habiterai mon nom”).

Celelalte „alte poeme”, care alcătuiesc sumarul volumului său de debut și care - după mărturisirea poetului - aparțin unei epoci care marchează „doar un început” de-acum depășit - contribuie la conturarea mesajului, concepției sale despre lume, viață, artă... Astfel, „cel ce survine” (din poezia liminară ce ține loc de prolog) are „cuprinderea întregă și clară/ a orizontului larg”, care - atât cât este - „nu e totul pierdut./ Mai avem o speranță, prin timp, / Să revină la noi prospețimea”; știut fiind că: „oriunde viața Te duce, Te-ntoarce./ Se desface, se-adună pânza vechilor Parce” (**Un efort milenar**), neuitându-și că întotdeauna „e bine să ne reîntorcem/ la cuvinte. ca la noi acasă/ după o lungă/ lungă călătorie în țara/ vulturilor și/ să ne simțim uluiți și rușinați/ de frumusețile pe care atâta timp/ uitaserăm să le privim ca pe niște/ minuni” (**Vulturii din cuvinte**). O mențiune specială se cade și poemului **Chemarea către celălalt**, din care ne permitem să cităm această chemare: „Iar dacă vreodată te vei simți singur/ Sub cupola inimii tale./ În mijlocul unei imense mulțimi de oameni/ Să nu-ți fie teamă:/ - Cheamă-mă; eu sunt sufletul tău/ și-am să vin ca un bolid luminos./ Eu sunt locomotiva, Poetul!” (p. 116).

Luăm cunoștință și de angajamentul acestui tânăr poet-arhitect de a scrie, în continuare, despre contemporanii săi: „Cu adâncă iubire pe muchie de lume./ Ca despre Mama cea fără pată sau rușine/ Am să scriu, omule, despre tine/ Oricând imensa Mare-Timp cea mare/ Mă va renaște viu și la-ntâmplare” (p. 122)

Ceea ce te prinde de la bun început în plasa încântărilor estetice din **Hanul Cuvintelor** al lui Adrian Voica este realizarea unor imagini pitorești, cu iz arhaic, prin intermediul unui lexic de prodigioasă concentrație expresiv-specifică, într-o tonalitate mucalit-ironică, generatoare a unui humor întruchipat în „lumina unui alt abecedar”... „la roșii porți de Orient”, într-un Isarlâk „aurit”, neocolit nici de reprezentantul ilustru al balcanismului românesc - Ion Barbu... Pentru a-și „încălzi povestea”, Adrian Voica ne transpune pe-un „tărâm de ispisoc”, alegându-și „strunele”, pentru a zugrăvi o altfel de devenire, pentru care e necesară „flacăra în contemplare” a cuvântului, în consens cu o estetică de transgresare „de la vorbă la cuvânt”, astfel că „gândindu-ne la Isarlâk/ priveam cu toții pe geamlâc/ un felinar ce aștepta zadarnic/ destinul-n haine de mucarnic.

Asemenea ilustrațiilor reprezentanți ai balcanismului românesc (de la Anton Pann la Mateiu Caragiale), Adrian Voica („amantul/ Cuvintelor ce-n taină le-(a) iubit”) știe a deschide „ușa cu proverbe” realizând o dulce îmbinare de cântec/ baladă nouă vechiului descântec” scaldat în asfințitul unui basm al propriei copilării în spiritul katartic al uitării de clipa când va fi să bată „vântul morții din aripă”.

Pentru ca lectorul acestui comentariu să-și poată face o idee de arta poetică din **Hanul Cuvintelor**, vom oferi - în continuare - câteva citate semnificative. Iată, dintru început, o **schiză de autoportret**

MODELUL ANTONPANNESC

a unuia dintre ilustrații eroi ai lui Anton Pann: „Mama străbunicii mele/ în bazar vindea inele/ și luferi, ba și raiuri/ pentru palide seraiuri./ Dar în luna ramadan/ într-o seară de susan, ochii verzi din Teheran/ s-au deschis lângă Amman./ în palatul de mărgean...” Reținem și portretul hangitei de la **Hanul Cuvintelor**: „Cu năsuc/ hăbăuc/ cu obraji/ ca doi pajii/ cu guriță/ de Domniță/ și cum calcă/ parcă-i salcă -/ asta e hangița./ rupe-i-aș gropița!”. Iată și realizarea unui **tablou vibrant** în care: „Pezevenghii stau buluc/ Lângă taina cu uluc/ unde-nvârte pehlivanu'/ roata soarelui cu banu'.../// O pirandă cu ghiocul/ dată-n paște, arz-o focul/ mai din fuste, mai din țate/ vrea flăcării să ațâțe...” Insolită ne apare și fața **Prințelului** lui Eugen Barbu: „- Prințelele iar visează! -/ Plop înlănțuit de-o rază/ Frunză ce-a iubit-o vântul/ Ca în leteră cuvântul...” Și, ca încheiere, prima strofă din **Epilog**: „În bărdacele tăcerii/ Ninge stins cu fulgi de lut/ Umbra dulce a muierii/ În vioară s-a pierdut”

În concluzie, Adrian Voica are meritul incontestabil de a fi dăruit literaturii contemporane prin **Hanul Cuvintelor** viziunea unei lumi evanescente, încorporată într-o limbă de o prodigioasă densitate plastică, într-un stil ironic luminat de un lexic expresiv

siv-arhaizant, aureolat de un încântător humor al unui mucalit înăscut, atrăgând spre lectură - într-o vreme în care interesul este în scădere - mase largi de cititori...

Într-o altă carte, intitulată **Distihuri** (Editura Scrisul Prahovean - Cerașu), apărută la sfârșit de mileniu, Adrian Voica se revendică tot de la modelul antonpannesc, reînviind bucuria spontan-lapidară a unor idei prinse în chinga unei *ars poetica longa*. Iată doar câteva mostre: „Cu deznădejde la porți bat ideile/ Unele mor, până vine cu cheile” (**Portarul**); sau: „... Da, viața daltei s-a schimbat cu mine/ Prefac în doine geometrii senine” (**Mărturisire**); și: „Cartea verii închisă/ În sămburele de caisă” (**Lectura fructului**); precum și: „Cu mere și gutui, cu tămăioș în vîi/ Lui Crist natura îi recită poezii” (**Lirism autumnal**); și, pentru încheiere: „Dacă l-ai văzut pe Iisus/ Te primește Iadul cu lacătul pus” (**Eterna jumătate**).

Cam atât! Dixit!...

Pagină realizată de
Simion Bărbulescu

Sudiile, comentariile, glosările lirice la poezia lui Blaga au acoperit, prin explicarea „vitalismului“ său dionisiac, un sentiment pe care poetul l-a conjugat în forme diverse, în adevărate galaxii lirice grave, a căror fluentă, cu o înseninare treptată, poate fi urmărită până la versurile postume. Desigur, dincolo de anecdota și fără individualizările biografice pe care G. Călinescu le condamnă în ultima sa comunicare din iunie (1964) despre Eminescu, poezia lui Blaga oferă din plin contextul organic în care se disting adevărate filoane erotice.

Omul „mut ca o lebedă“, înscris biografic într-o patrie în care „zăpada făpturii ține loc de cuvânt“, nu e întotdeauna obsedat numai de problemele cosmice. Blaga apelează în multe poeme la un univers intim cu apelative familiare: „Frunzuliță ram de laur/ Ană, umbra mea de aur“. Spațiile imense se aprobează de poet pentru care „ard în văi și pe coline, inimi mari și inimi pline/ rod al inimii de apă, crește lacrima-n pleoapă“.

Dragostea apare, cu atitudini meditative, o dată cu **Poemele luminii** și ajunge până la **Curțile dorului** și chiar mai departe.

Părul iubitei e un prilej de meditație, de introspecție erotică, de simbolizare a osmozei electrice cu cosmosul.

Ca și la Eminescu, într-o altă viziune, iubirea schimbă fața lumii, creează o vrajă ancestrală.

Ca și în **Gorunul**, poezia definitorie pentru Blaga, în versurile din **Frumoase mâini**, poetul își imaginează iubita ținându-i în mâini urna cu cenușă: „Presimt/ Frumoase mâini cum îmi cuprindeți astăzi cu/ căldura voastră capul plin de visuri./ așa îmi veți ținea odată/ și urna cu cenușa mea./... Și plâng:/ veți fi încă așa de tinere, atunci/ frumoase mâini?“

În ochii poetului, iubita se oglindește „strălucitoare, mândră și păgână“ (**Noapte**). El o interpretează cu o brutalitate candidă: „Femeie, ce mare p... în inimă și cine ești?“ (**Dorul**). În contopirea sa cu universul, iubitul ascultă cântecul fetei „cu gene lungi ca spicele de orz“ și „pe buzele ei calde i se naște sufletul“.

Între **Poemele iubirii** și **Nebănuitele trepte** se desfășoară, într-o dialectică a înseninării, drumurile poezia mai direct erotică, identică uneori cu monologul liric. Poetul, ajuns la „marginile de liniști, unde străbat fără sfat numai unii“, își caută o permanentă confidentă. Chiar în poemul despre Rilke, din ultimul volum antum, se adresează unei prietene imaginare.

Imaginea femeii iubite e aproape apanajul unui panerotism rustic: „În văile sublimelor recolte/ nu este sat cu duhuri mai incerte./ dar nici alt sat în care să se ardă/ ulcioare mai frumoase și mai svelte/ cu mijlocul de păcătoase, sfinte fete“ (**Olarii**).

Dincolo de acest profil ceramic al iubitei, poetul își caută dragostea în misterul „fetei necunoscută din poartă“: „Nu te-potrivi. Tu va trebui să/ iei această grijă asupra-ți/ în poarta la care-am ajuns trecând/ prin această vale/ să fii strajă copilăriei mele. A copilăriei/ ce-o aduc încă în mine./.../ Grijește tu să nu se stingă/ secretul, micul incendiu/ ascuns în inima brândușii de/ toamnă“ (**Cuvinte către fata necunoscută din poartă**).

„Micul incendiu ascuns în inima brândușii de toamnă“ este dragostea, echivalentă într-un fel copilăriei care ne-a mai rămas în inima de azi a poetului.

Un peisaj erotic îl formează confidentele lirice la adresa unor „domnițe“ medievale, a căror umbră se prelungește în istorie până la noi. Unul din aceste personaje, tratate la antipodul poeziei goliardice. Uta a stimulat o reverie „romantică“, în care poetul, colindător prin burguri, îi grafiază chipul

„JOCUL ȘI-NȚELEPCIUNEA MEA-I IUBIREA“

de EMIL MANU

stilizat în piatră. Tonul cântecului e de baladă; versul are o eleganță studiată, trubadurescă. Nici o comunicare cu Villon în această fugă de pitoresc, în care cuvântul, fără funcție figurată evocă o „doamnă“ de altă dată: „Printre arcuri, prin surele ganguri/ mândră și albă trăia/ lângă scutul seniorului Uta“.

În poema lui Blaga, iubita, vestită în evul de mijloc, nu are valențele amantelor villoneze sau a iubitelor goliardice, amețite de vin și de vis: „Caldă și castă, sub arătările inului/ minunea ființei se apăra./ Dar zâmbetul ei otrăvea toate văile Rinului“. Frumusețea acestei femei era un blestem: „Grea suferință era frumusețea ei/ pentru o țară întreagă/ pentru țara burgundă./ unde și astăzi ea stă, chip de piatră/ sub bolta rotundă./ Scris i-a fost, scris/ țintă să fie, de vis.“ În final, poetul își amintește momentul exact al logodnei, când în degetul pur al domniței trebuia să pună „inelul, medievalul, cumplitul inel“, care pecetluia până la moarte această legătură, înghețându-i chipul și inima lângă „scutul seniorului“. Imaginea ultimă sugerează tocmai raportul acesta al existențelor legate definitiv: „Și mâna Domniței luat-am și-am zis:/ Acesta e degetul care-ar putea/ să-i poarte inelul/ medievalul, cumplitul inel/ fiindcă văpaia vă este la fel“.

Tematica erotică se îmbogățește cu peisaje noi, la limita dintre lumea folclorică și atmosfera intimă a poemelor erotice, cunoscute. Iată un moment de vară plină, cu seninătăți absolute, în care calmul apolinic a luat locul freamătului dionisiac: „Mușchiul reavăn, negrul murii/ ține cumpănă căldurii./ Ieși zeiță din sandale/ vrerea-i a Măriei Tale!“ Finalul are aproape grafia lirică eminesciană din **Floare albastră**: „Capre roșii vin din vale./ copleşți stăm amândoi -/ vin să-și uite fericirea/ verii calde lângă noi“ (**Dumbrava roșie**).

Dar am spune, capodopera poeziei sale de dragoste este poema **Încântare**, publicată în revista „Claviaturi“ din Brașov, în 1942, și cuprinsă un an mai târziu în volumul **Nebănuitele trepte**. Această **încântare** era o sinteză a poeziei blagiene de până aici. Postumele vor marca și pentru poezia erotică un pas spre înseninarea aproape deplină, echilibrată, cu evoluții până la poeme indirect erotice ca **Mirabila sămânță**.

Domnița, invocată în **Încântare**, nu mai e un concept heraldic, dintr-o epocă cu steme și spate, în Țara Burgundă, ci o ființă prezentă material în peisajul românesc din „Țara Bârsană“. Așa cum spuneam, localizarea sentimentelor poetului, dedicația poemelor, interesează mai puțin; esențială este poema în sine: „Domniță din Țara Bârsană./ Lumină sunt, inimă rană./ Trimite-ți-aș veste să știi/ venind cu ce bucurii/ pe masă-mi s-amestecă-n cană./ Domniță din țara bârsană“.

Iubirea senină s-a sedimentat în postume, fără tristeți, dar cu unele neliniști, într-un context „agrest sau pastoral“, comentând „simfonic zgomotul apropiat și comentariul orchestral al universului material“ (G. Călinescu). Liniștea, organic sedimentată, este egală cu definirea alegorică a

dragostei: „Iubești - când simțuri se deșteaptă/ că-n lume doar inima este./ că-n drumuri la capăt te-așteaptă/ nu moartea, ci altă poveste./ Iubești - când întreaga făptură/ cu schimbul, odihnă, furtună/ îți este-n aceeași măsură./ și lavă pătrunsă de lună“ (**Iubire**).

Alteori, poetul trece la definiții cu aspect de aforism, versificat: „o față frumoasă e/ O fereastră deschisă spre paradis./ Mai verosimil decât adevărul/ E câteodată un vis“ (**Catrenele fetei frumoase**).

Imaginea iubitei trebuie să se răsfrângă în izvorul de munte./ când rândunicile în zbor sparg oglinda apei iar părul iubitei „e o flacără pe care vântul n-o stinge“; femeile sunt viori, „tremur în palme răsfrânt“. Dragostea are totuși o finalitate tragică, în curgerea dialectică a vieții, dar comentariul și glosarea filozofică a „tregerii“ sunt atitudini profund senine: „Subt pomii scriși cu frunză rară./ unde stăturăm eu și tu/ zării prin joc de primăvară/ cum umbra sânilor căzu“ (**Anotimpuri**).

Urmărind un filon folcloric de-o vârstă istorică pre-dacică, Blaga definește iubirea în contextul „agrest și pastoral“ amintit: „Dragă-mi este dragostea./ Dragă uneori furtuna/ și-un păcat pe care-l arde/ pe la miezul nopții luna“ (**Catrenele dragostei**).

Panerotism e și conținutul volumului de **Poezii** apărut în 1962. Sonata lunii de Beethoven devine un poem erotic; culorile cu care pictează imaginea iubitei sunt strânse „din apă, din dulci otrăvuri și din vânt“; glosând imaginea unei statui de Romul Ladea, el își vede iubita tânără, despuiată de veșminte, adâncindu-și patima dinților albi în inima fructului“ (de rodie).

Cu toată înseninarea clasică a acestor peisaje, corespondentă vârstei poetului, poezia erotică din postume e totuși un joc de penumbra, dar un joc mai puțin dramatic, mai puțin reflexiv. Peste toate liniștile și incantațiile planează „odihna ce ispașire va fi anilor, aprigei sete, febrei de noapte și zi“.

Cântecul în doi, postum, aduce o notă de tristețe când „vine toamna iar“ și când poetul și iubita sunt gata să guste „cu miere amestecat veninul“. Totuși „Dragostea însoțește albele pietre“ din cimitir (cum declară în poema postumă scrisă în metru safic, **Zodia cumpenei**) și iubita este chemată sub scutul amurgului: „Vino să te ascund iubito în amurgul meu“.

Am încercat, în această schiță critică, un scurt reportaj despre peisajul sentimental al poeziei lui Blaga. În comentariul nostru am ținut seama, în mare măsură, de aforismul postum al poetului („Contemporanul“ nr. 28/1964 p. 3): „Spre a da cea mai bună exegeză unei poezii nu e nevoie de nici un cuvânt dincolo de text“.

IEȘIREA DIN TIMP

de ROMUL MUNTEANU

(urmare din pagina 7)

Nu-mi amintesc exact toate întâmplările din acea perioadă și nici cronologia lor. Stiu doar că, în semn de protest, Zoe Dumitrescu-Bușulenga s-a pensionat de la facultate, rămânând directoare la Institutul G. Călinescu. Venera Antonescu s-a pensionat și ea la vârsta minimă legală în acest sens. Între timp eu mă ocupam cu mai multă insistență de problemele editurii. Planurile de la „Univers“ erau reduse sistematic după 1980 și cel mai frecvent erau suprimate titlurile de critică și beletristică actuală. Evenimentele din decembrie ne-au luat pe toți prin surprindere. Cu două luni înainte de acestea fusesem împreună cu Dan Grigorescu la un simpozion est-vest în orașul Ludwigsburg. Simpozionul avea toate aparențele unor discuții literare. În realitate el a căpătat o tentă politică evidentă, majoritatea participanților anunțând apropiata dezagregare a socialismului din lagărul de est. După cum se știe, noi, românii, am fost ultimii care ne-am despovertat de dictatură. Atunci apăruseră ca prin minune tot felul de

lideri de opinie democrați, deși meritele lor în acest sens nu erau prea cunoscute. Mișcarea de înnoire a început întâi în Universitate și ceva mai târziu în edituri.

Nicolae Manolescu conducea un mic grup de cadre didactice cu care pregătise adunări generale în facultăți în vederea schimbării rectorului, a decanilor și a unor șefi de catedră. După debarcarea (pașnică) a profesorului LD. Bălan, a fost instalat noul rector Emil Constantinescu. Decanul de la „română“ (D. Păcurariu) a fost înlocuit cu Paul Cornea, iar la limbi romanice a fost adus de la pensie Iancu Fischer. În locul lui LD. Bălan a fost numit șef de catedră G. Gană. La literatură universală a fost reconfirmat profesorul Dan Grigorescu, după ce colectivul de teorie literară a devenit independent. Și cum mișcarea de înnoire s-a declanșat și în edituri, potrivit deciziei ministrului de atunci de a schimba toți directorii, în martie 1990 am fost obligat să mă retrag la catedră. În facultate era o stare confuză. Studenții veneau cu greu la cursuri, iar profesorii se simțeau adeseori stânjeniți în fața lor, având impresia că au pierdut din autoritate. La vârsta de 68 de ani am fost nevoit să mă pensionezez. Dar am ținut un curs și un seminar special până la 70 de ani. Retragera mea de la catedră s-a făcut într-o liniște totală.

Nimeni nu mi-a adus nici un cuvânt de mulțumire, deși, vreme de două decenii, am ținut cursuri și seminarii și am condus doctorate fără să iau nici un ban. Am plecat destul de liniștit. Simțeam că în mentalul tinerilor se modifica ceva și îmi creasem convingerea că încep să ies din timp. Membrii catedrei se împușinau mereu. A fost pensionat și Victor Ciobanu, iar Mihai Pop, la puțină vreme după ce fusese numit prodecan, a murit de atac de cord. Zamfira Popescu, după ce trecuse printr-un concurs la catedră, s-a transferat, printr-un alt concurs, la Constanța și a revenit doar cu câțiva ani în urmă pe un post de conferențiar. Faptul că membrii catedrei deveniseră tot mai puțin numeroși nu a provocat mari dificultăți, fiindcă cursurile de literatură universală și comparată au început să fie reduse la diferite secții de limbi străine. Dan Grigorescu a început să angajeze câteva noi cadre tinere, dar ele aveau nevoie de un timp de formare pentru a face față noilor exigențe ale disciplinei noastre de specialitate, și ea în curs de transformare după diverse modele străine. Când, în luna mai a anului 2000, „bătrânul timonier“ al catedrei a trebuit să se retragă din funcție fiindcă îi venise sorocul, locul lui a fost luat de Zamfira Popescu.

În luna mai a acestui an, împlinește și el 70 de ani. Corabia „navigantilor“ de literatură comparată devine tot mai mică. Sunetul de derivă nu este departe și sper să poată fi evitat.

Le urez succes contemporanilor mei mai tineri din acest secol și drum liniștit spre țintă.

cinema

FATA MORGANA PRIN DEȘERTUL TRANZIȚIEI

de ILINCA GRĂDINARU

A fișul Festivalului de film european a mai conținut o surpriză la cea de-a doua sa deschidere, într-un cadru nu atât oficial, cât antrenant cinefiliu, la cinema Studio. Dacă granițele bătrânului continent s-au frânt sub pasul greu al lui Gérard Depardieu în *Vatel*, România a schițat și ea intenția unei timide îmbrățișări cu Dan Condurache la înaintare. Mesajul acestui schimb de gingășii nu se poate interpreta liber nici că Depardieu ne-ar săruta în fiecare dimineață, nici că românii l-ar fi prins pe Dumnezeu de un picior. Relațiile sunt lansate diplomatic în ambiguitatea unei metafore: „În fiecare dimineață, Dumnezeu ne sărută pe gură”.

Binecuvântarea este cu siguranță principalul mesaj din titlul filmului semnat Sinișa Dragin și vizionat în premieră cu ocazia Festivalului. Ca un cuvânt pe un drapel, trapa mistică pare să reprezinte opțiunea românească printre celelalte realități naționale desfășurate cu sinceritate pe marele ecran. De altfel, ea constituie și sursa tragică în idee, și efectul comic în spectacol, și viciul în formă pură al cinematografului autohton așa cum nu s-a mai manifestat până acum, în cei zece ani de panică tranziționară. De la rugăciunea unui dac, daco-roman și român în fine, implorarea divinității a căpătat în psihologia cetățeanului post-comunist nuanța șireteniei. Astfel, s-a născut trapa mistică ce poziționează credinciosul undeva între Bine și Rău, Sus și Jos, căzând dintr-una într-alta, printr-un fel de fagure de universuri pe care le colindă. Agățat de frânghiile propriei sale trape, el se numește ghinionist căci nu obține vreun profit divin din faptul că, iată, trage acum sforile manipulându-se pe sine însuși. Lipsit de orice spirit de sacrificiu, eroul nostru încearcă să fenteze tainele creației și responsabilitățile misiunilor mistice

devenind reprezentantul unei nemulțumiri personale ridicate strămb în forma unui crucifix. Ar vrea să se martirizeze, dar cuiul e prea ascuțit, atunci de vină-i cel ce-a făcut cuiul și i-a tăiat românului din elanul vocației sale mistice.

Astfel se petrec lucrurile în filmul lui Sinișa Dragin. Personajul principal, interpretat de Dan Condurache, iese din închisoare după 11 ani. În mod surprinzător (?) își regăsește soția însărcinată dintr-o relație adulterină. Furia sa de bărbat înșelat cere pedepsirea vinovatului care se descoperă a fi chiar fratele pușcăriașului. Acesta i-a violat, se pare, nevasta beat fiind. Pentru fapta sa, fostul criminal îl omoară deschizând o întreagă carieră infracționară. Aici se manevrează prima trapă. Uciagașul este salvat dintr-un destin gen Cain și Abel în mrejele mai nuanțate ale poveștii „Șoferului de taxi”. Dar, trebuie să ne întoarcem. Înainte de ajungerea acasă, eroul își petrece vremea jucând poker cu niște țigani, tovarăși de compartiment. Le goleşte buzunarele, o câștigă și pe soția unuia dintre ei și apoi o regulează în WC-ul trenului. După atâta dorință de reabilitare, este firesc să ne indignăm că bietul om își ratează liniștea libertății din cauza unui frate hain și a unei neveste destrăbălate. Continuăm. La jocul de cărți achiziționează, totuși, și un lucru bun, prin albul suav al penajului, o găscă-simbol, ce-l va flanca tot filmul amintind cu optimism că pe lumea asta sunt și ființe pozitive, numai că gâgăie enervant.

Printre evenimente, eroul își găsește câțiva metri de peliculă disponibili pentru o excursie la oraș, în apartamentul unei sârboice cu care se îmbată purtând conversații despre nefericirea în amor. Impresionată de singurătatea bărbatului, sârboica îi jumulește găscă prăjindu-i-o la cină. Firească atunci, mânia creștinului care sare la ea

cu cuțitul în mână și îi face de petrecanie răzbu-nându-și orătania. Fostul deținut, foarte preocupat pentru comiterea de evenimente dramatice se încurcă și cu fata măcelarului din sat pe care o lasă baltă pretextând că se duce să-și caute tatăl. În sfârșit și prima trapă majoră prin care fostul Cain începe să își simtă jenat drumul spre mântuire din cauza viciilor unei societăți ipocrite. Călătoria sa e frântă de apariția unui polițist care leagă mare prietenie cu infractorul. Se vede de la o postă că polițistul e nepriecut și corupt, deci, iată, sistemul promovează incapacitatea și moralitatea îndoielnică. Inspirat de personalitatea selă a omului legii (Horațiu Mălăele), eroul începe să taie animale aducând astfel un serviciu comunității dornice să celebreze sfântul Crăciun. În activitatea sa ferventă este însă stânjenit de intervenția unei mute care se duce să se spânzure din milă pentru sărmanele dobitoace. Nici acum nu a brodit-o bietul fost-viitor pușcăriaș în străduința sa disperată de a frânge baierile destinului potrivit. Dar, o va salva pe mută de la moarte și aceasta, după ce asistă la executarea (a meritat-o!) polițistului, se transformă în găscă în urma unei nunți fantastice a celor doi. Cu găscă la braț, blajinul condamnat sare din trapă în trapă: din lupta pentru dreptate a șoferului de taxi spre evlaviosul Andrei Rubliov. Eroul vrea, totuși, să-și găsească Tatăl și pentru asta se abandonează rugăciunii. Cu găscă alături, apa de jur împrejur și privirile ațintite la orizontul brăzdat de crengi, fostul pușcăriaș își încheie destinul pe peliculă.

Măsura în care lansarea unui asemenea personaj ca pe un prototip al românului din zilele noastre folosește cuiva, publicul ar trebui să opineze. Există multe posibilități de exprimare a ipocriziei și a imposturii, caracteristice societății de acum, dar colajul format din referiri evidente la filmele unor mari regizori (Tarkovski, Kusturica etc.) nu creează decât o altă impostură, cinematografică, neîndreptățită, prin esența ei, să condamnă minciuna. Și iată cum, din fals în fals, căzând prin trapa universului, se creează o sub-lume dominată de sub-cultură, o viziune deformantă ce riscă să ne alieneze până la imposibilitatea de a mai intui structura adevărului.

PENTRU PRIMA DATĂ LA CHIȘINĂU (II)

de MARIA LAIU

Am crezut dintotdeauna în spiritul de echipă, mai ales atunci când este vorba de teatru. Cea despre care vreau a vă vorbi acum este (relativ) tânără, deși membrii săi sunt binișor trecuți de 40 de ani. Regizorul Mihai Lungeanu și compozitorul George Marcu colaborează (la radio ori la scenă) de mai multă vreme și cu rezultate, adesea, remarcabile. Lor, însă, li s-a alăturat mai de curând scenografa Anca Pâslaru - talentată precum se știe, dar, fără să am habar din ce cauză, prea puțin vedetă. (Cum, de altfel, nici ceilalți doi nu fac parte din restrânsul cer(c) al starurilor bucureștene.) Ei trudesc mult și, probabil, pentru plăcerea personală, pentru bucuria de a face pur și simplu teatru, rămânându-le prea puțin timp pentru a-și mai creiona și o imagine briantă.

Acum vreo zece luni, au zămislit împreună un re-afirmat spectacol cu **Vizita bătrânei doamne** de Dürrenmatt, la Teatrul Municipal „G.A. Petculescu” din Reșița. Păcat doar că foarte puțini croniciari s-au îndurat să străbată drumul până acolo pentru a-l vedea. Mai mult noroc au avut cei trei temerari truditari (și îi numesc astfel pentru că sunt în stare a lucra cu același devotament oriunde s-ar întâmpla să fie chemați) cu producția realizată, mai de curând, la Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Chișinău, anume cu **Zbor deasupra unui cuib de cuci** de Dale Wasserman, după Ken Kesel, fiindcă un grup masiv de critici și jurnaliști români au răspuns invitației de a merge să vadă acolo câteva spectacole.

Pentru mine, pot spune că **Zbor...** a constituit un autentic eveniment, asta, probabil, și pentru faptul că, în vremea din urmă, avem parte de tot mai puține spectacole bune. Este, incontestabil, un spectacol modern, stilat, lucrat în filigran, fără stridențe, cu aluzii numai (și acesta e unul dintre marile merite ale regizorului) la politicile actuale, exem de perverse în subtilitatea lor, pentru că se bazează pe o rafinată manipulare; marii vinovați - se deslușește ușor în reprezentație -, nu sunt tortionarii (ei rămân doar unelte), ci conducătorii din umbră, inteligenți și cinici, care se joacă de-a puterea. Căci ospiciul în care sunt adunați laolaltă oameni de diferite condiții, cu diverse aspirații și neîmpliniri, e mai mult decât atât; el este o mare închisoare a spiritului, o insulă pierdută, unde ființe diabolice (luând, de pildă, chipul ușor distrat al

unui medic psihiatru - Doctor Spivey, jucat cu moderație de Ilie Todorov) experimentează pentru propria plăcere, pentru plăcerea altora și mai puternici... Cine știe? Ambiguitatea devine un important semn teatral. În scenă, chipul terorii îl poartă Asistenta șefă Ratched, excelent interpretată de Angela Cărăuș. Rece, inexpresivă, cu voce metalică, cu privire de fulger ucigaș - ea face din viața încarcerăților un iad. Acest iad este redat, la nivelul imaginii, nu numai prin fosgăiala grotescă a internaților (cel mai adesea ținându-i în scaune cu rotile), ci și prin panouri mobile (unele cu imense oglinzi, altele din grilaje de fier - evidentă metaforă a lagărelor de concentrare). Deasupra, în locul tavanului/cerului se află o pădure de reflectoare, dar numai din unele izbucnește câte o lumină rece de neon. Spațiul de joc se lărgeste sau se restrânge, după nevoi, prin mișcarea panourilor.

Spuneam că izbânda montării se datorează echipei de creatori. Aceasta, însă, nu se reduce doar la cei trei artiști români, ea se completează fast cu aportul actorilor. Ei au slujit cu credință și tenacitate ideea regizorală, călcând adesea peste orgoliile personale. Fiindcă, performanțelor individuale (și există câteva), li se suprapune mai ales aceea de grup. Spectacolul este construit după principiul jocului de lego. Fiecare piatră trebuie așezată într-un anume fel pentru a se constitui întregul. Pare doar că unii interpreți au numai menirea de a mișca panourile și celelalte obiecte în scenă, pare doar că ei reprezintă o masă gelatinoasă de oameni fără personalitate, pentru ca, mai apoi, dintr-o dată, cineva să izbucnească teribil dominând pentru o clipă acțiunea.

Se remarcă în mod deosebit, prin roluri mai mici sau mai mari: Angela Ciobanu (Candy Star), jucând nu doar o biată prostituată, ci rolul unei tinere eșuate într-o asemenea meserie, dar care încă își mai păstrează toată candoarea și generozitatea; Chenadie Gâlcă (Billy Bibbit) - în ipostaza unui adolescent fragil și nefericit ce încearcă să-și găsească individualitatea; Nicolae Darie (Scanlon) - un (aparent) nebun liniștit, resemnat, trăind într-o lume fără bucurii și fără dureri, adică fiind mai mult un mort-viu; Vitalie Cărăuș (Indianul Bromden) - dominând scena printr-o masivitate aparent flască, dar care ascunde o energie nebănuită, ce răbufnește o dată sau de două ori, su-

Angela Ciobanu și Igor Caras

ficient, însă, pentru ca efectul să fie colosal; Ion Mocanu (Harding) - vechiul *leader*, este unul dintre pilonii de forță ai spectacolului; alături de Igor Caras (McMurphy). Aceștia se înfruntă, se „împrietenesc”, încearcă să slujească o cauză comună. Sigur că, pe parcursul întregii reprezentații, având și parte de cel mai consistent rol, Igor Caras este cel care se așază cu cea mai mare pregnanță în memoria afectivă a spectatorilor. Este rebelul, nesupusul - pentru care regizorul a construit, în fond, întregul spectacol. Este stâlpul în jurul căruia pulsează ceilalți. Iubește atât de mult viața, încât nici nu-i mai pasă de ea. Joacă mereu pe o singură carte: libertatea absolută sau nimic. Igor Caras are forța de a-și îmbogăți personajul cu dimensiuni psihologice nebănuite, făcând din acesta un erou.

Trebuie să mai avem în vedere faptul că întreaga reprezentație este însoțită de o muzică adecvată fiecărui moment. Sunete sfâșietoare, persistentul sunet al unui elicopter care pare să treacă pe deasupra spitalului, scârțâit al unor uși metalice ce se închid sau deschid, melodii nostalgice... orice ar putea amplifica emoția celor petrecute în scenă clipă de clipă. Mai mult decât atât, o miniorchestra intră în scenă interpretând *live* câteva acorduri muzicale, mereu aceleași, obsedant, la fiecare „ședință terapeutică”. Se cunoaște doar efectul benefic al muzicii asupra nervilor. Numai că, aici, este speculat exact contrariul: asociat „ședințelor” de tortură, până și muzica poate avea un rol chinător, devastator.

Cărcotașilor le pot spune că, într-adevăr, spectacolul a avut și defecte: mici ruperi de ritm, replicile Indianului, înregistrate pe bandă, nu se prea înțelegeau, figurația din fundal avea momente de apatie... Sunt, însă, mărunțișuri care nu pot nicicum întuneca frumusețea totului. Un spectacol vrednic de un Teatru Național, un spectacol pe care sper să-l pot revedea în cadrul unor festivaluri românești.

CARTE-OMAGIU LAURENȚIU ULICI

Este în lucru o carte-omagiu, o carte-memorial despre personalitatea omului și criticului Laurențiu Ulici. Semnături de prestigiu ale culturii române evocă figura unică a celui care a fost Laurențiu Ulici. Un spirit critic pătrunzător și un om de mare bunătate sufletească. După Nichita, credem că a fost

omul cu cei mai mulți prieteni.

Coordonatorii volumului sunt scriitorii:

Gheorghe Pârja (tel: 062-21017; Fax: 062-224871; E-mail: graiul@graiul.ro; B-dul București, nr. 25, 4800 - Baia Mare, Redacția cotidianului „Graiul Maramureșului” și

Echim Vancea (tel: 062-315516; Fax: 062-317799; E-mail: echimvancea@hotmail.com; Biblioteca Municipală „Laurențiu Ulici” Sighetul Marmației, str. Iuliu Maniu, nr. 31, cod 4925.

Este prima carte care ni-l restituie pe Laurențiu Ulici în dimensiunea lui, de care ne este atât de dor.

Cei care doresc să evoce opera ori persoana lui Laurențiu Ulici sunt rugați ca, până la data de 15 iunie 2001, data poștei, să trimită textele la una din adresele de mai sus.

Așteptăm textele dumneavoastră!

philippe soupault:

NEGRUL

Cuțitul

Bărbatul plecă. Părăsi malurile împodobite de praful tunurilor, pe care mai răsuna încă zgomotul mitralierelor. Privi încă o dată căsuțele verzi de la marginea orașului și își întoarse privirea și pasul spre drumul însângerat, misterios prin măreția sa. Femei treceau, strângând după ele cărucioare pline cu bostani. La marginea drumului, un măgar răgea. Apoi se așternu, în sfârșit, liniștea, scăpată de prin păduri și de pe dealuri. Iar el era singur ca o rază de soare. Nu-i băga deloc în seamă pe acești trecători, care își iroseau viețile pe drumuri asemeni unor animale puțin mai inteligente... Doar vălul de ceață din depărtare îi mai amintea ce este dragostea.

Acolo, sus, un soare începu să tremure la căderea nopții.

Noaptea albastră... pe ea o aștepta el.

Nu le ducea dorul decât bolovanilor de care ne poticnim pe drum și prospețimii dureroase a codrilor.

El era omul care nu se gândea la nimic pentru că nu avea la ce se gândi. Ele era cel care iubea somnul și căruia îi plăcea să muște și să strivească noaptea. El era cel care umbla singur, în umbră și în liniște.

Înainte. Pașii săi răsunară pe pământ. Pentru el, doar frigul și căldura, doar ploaia și vântul mai existau pe această lume. Pământul continua oricum să se rotească... Înainte prin aerul fluid, confundat în lumina purpurie a dimineții și a serii. Atât și nimic mai mult. Cine ar fi putut să-l mai mire?

S-a născut într-o țară cu fluvii lungi de mii de

kilometri, unde râuri mișcă din loc pietre mari cât niște căpățâni, unde furtunile țin săptămâni întregi, unde locuri cu formă de ochi sunt periculoase ca mările, unde norii sunt mai grei până ca și căldura, unde focul se întinde cu viteza luminii.

A văzut soarele de foarte aproape, atât de aproape cât îi este permis omului, cunoaște păduri în care nici măcar o rază de lumină nu a putut pătrunde, câmpii pe care nici un muritor nu a îndrăznit să le traverseze, munți ale căror vârfuluri sunt încă nepângărite, vulcani care zguduie continente întregi, izvoare care mor și apoi revin la viață, flori cărora le este foame, flori care urlă, insecte grele, precum fructele...

A ucis păsări cât țânțarii, crocodili ce își arată colții ore în șir, bivoli care calcă în picioare oameni și sate întregi, a întâlnit haite de câini sălbatici, ce îi înspăimântă până și pe lei și pe tigri, a înfruntat cu privirea florile carnivore.

Pleacă. Uită tot, până și pe cei care doreau, pe când era copil, să-și astâmpere foamea cu propriul său trup, uită până și liniștea înspăimântătoare a pădurii, până și freamătul lianelor ce doboară copacii la pământ, într-o singură zi. Căci el se hrănea cu foc și cu oameni.

Și totuși, putea recunoaște încă și ziua, și noaptea, și cerul care-l făcea întotdeauna să meargă mai departe. Nu mai privea în urmă pentru că nu dorea să dea înapoi. Prezentul i se așternea înainte asemeni unui drum alb, mărginit de copaci cu frunze bune la gust, un drum început prea din timp. Căci setea de viață era prea mare și-l copleșea ca un dezastru. Mergea fără să se oprească, ca și Pământul care se învârteste la nesfârșit în jurul Soarelui.

Prezentul îi aluneca printre degete.

... iar lui nu-i stătea gândul decât la bunul său prieten ce se odihnea pe fundul buzunarului, ca

un animal bine dresat. Îl mângâie ușor: „dragul meu cuțit de sărbătoare, tu ești liniștea sufletului și bucuria vieții mele. De atâtea ori am văzut moartea cu ochi și ultimul licăr de viață într-o privire, am simțit până și ultima răsufletire aspră ca țipătul păsării în noapte, însă tu ești mai frumos ca cea din urmă clipă.

Cuțit, cuțit, strălucești ca o perlă proaspăt culeasă din cochilie, iar tăișul îți este la fel de înșelător ca apa tulbure. Te mângâie ușor, ca sexul unei femei, și nu-mi stă gândul decât la vârful

philippe soupault

tău atât de fin care mă înspăimântă. De multe ori când zorii zilei strălucesc asemeni unor zale mătase, atunci când fălcile mi se încleștează cu dragoste, atunci când mă simt singur, nu mă gândesc decât la tine, mi te închipui dormind încă în umbra buzunarului tău, așteptându-mi mângâierile ca o felină în nopți cu clar de lună. Și dacă vreo ramură îmi place, și dacă vreo floare mă înspăimântă, eu la tine vin, prietene, căci ești mereu aici.

Degetele mi-au înscris destinul pe mânerul pe care îl strâng cu putere în palmă, pentru a fi sigur că sunt viu. Frate, lasă-mă să te arunc în cer, în direcția soarelui care răsare pentru a zecea oară după o noapte cu lună nouă!

Dar ce îmi doresc, mai mult decât orice pe lume, este să știu că nu mă vei părăsi nicio dată. Îmi amintesc cum, odată, cu mult timp în urmă, dormeam lângă tine. Dar m-am temut să nu te pierd și a trebuit să mă trezesc pentru a fi sigur că mai ești acolo, iar ca să mă liniștesc, te mângâiam minute în șir.

Ești atât de dulce... nicio dată nu te voi da uitării... Mă urmezi ca cel mai fidel animal, ca un adevărat slujitor.

Oh, soldat al oștilor criminale, până și îngerii ar trebui să-ți urmeze exemplul dacă vor să se fe-rească de rușine și de umilință. Rază a nu-știu-cărei planete, odihnește-te în pace lângă un stăpân mai mândru cum nu ți-l puteai închipui vreodată.

Cuțit...

De astăzi vei fi fructul meu“.

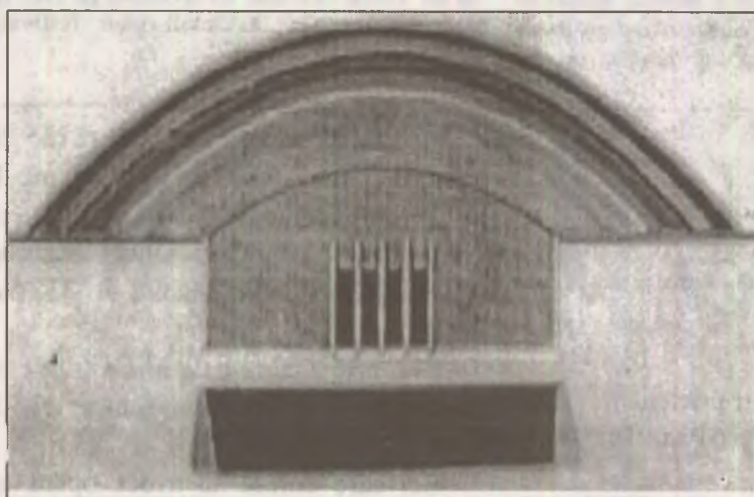
Cuțitul nu răspunse.

Doar noaptea ar mai putea spune ceva, noaptea cu plete de stele și buze de lună. Îi vestesc sosirea cânturilor păsărilor, sudoarea de aur și sânge care pătează cerul.

Edgar se întinse să doarmă în șanțul întunecat, captușit cu iarbă crudă... Somnul veni pe aripi ușoare, cu suspine și lungi așteptări... Domnul ale cărui vise mari întinderi pot fi străbătute dintr-o clipire, somnul cu viețile sale pe care noi le trăim și nu le putem uita nicicând.

Iar cel fără de amintiri adormi, învăluit de noaptea și umbra ce se abătura pe trupul său.

Urma i se pierdu înspre sud, înspre tihnă...

Maquette pour le palais des chemins de fer
Robert Delauney

Poet și prozator francez, Philippe Soupault (1897-1990) rămâne, în istoria culturii franceze, prin contribuția majoră adusă la consolidarea curentului dadaist. Împreună cu André Breton, pune bazele mișcării suprarealiste în Franța, promovând ideile inovatoare în toate domeniile artistice. Vizibil influențată de nume precum Lautrémont, Rimbaud și Apollinaire, opera sa „Jurnalul” include atât volume de poezie (*Aquarium* - 1917, *Rose des Vents* - 1920), cât și numeroase romane (*Le Nègre* - 1927, *Les dernières nuit de Paris* - 1929, *Le bon apôtre* etc.).

Negrul (Le Nègre): prezentând viața lui Edgar Manning (negrul), naratorul își propune să illustreze diferențele majore care există între două culturi și civilizații atât de diferite: cea europeană și cea a negrilor. Ideea pe care insistă autorul este cea a superiorității spiritualității africane, pângărită însă de josnicia civilizației occidentale. Edgar este nevoit să se adapteze „neomeniei” albilor, însă închisoarea acestei lumi „apoteotice” (în sens hegelian) să-i întoarcă spatele, într-un final. Uciderea prostituatei (o albă pe nume Europa), reprezintă ultimul sacrificiu pe care personajul îl mai acceptă și, totodată, eliberarea sa. Cuțitul devine, astfel, simbolul purificării acestei lumi decăzute, ritualul regăsirii de sine. Ultimele două capitole ale romanului ilustrează atât complexe stări psihologice traversate de către Edgar în descoperirea identității sale, cât și concluziile finale ale autorului cu privire la raportul de forțe ce ia naștere atunci când două lumi atât de diferite intră în contact.

Africa

Spre sud.

Edgar Manning nu lăsa nimic în urma lui, iar absența sa nu provocă nici o tristețe, nici cea mai mică suferință. Se știa doar că e în viață. S-a îndepărtat de tot. Negrul cu fața albăstrie își continuă drumul spre sud, la atacul soarelui.

Lăsa în urmă marea.

L-am privit îndepărtându-se și am plecat și eu. La fiecare pas regăseam, însă, simptomele Europei niște imense bălți de noroi pe un drum ustit de furtună. Iată Parisul, micul Paris, cu toată nebulia și gemetele sale. La fiecare ferăstrău - câte un zâmbet, în fața fiecărei porți - câte un proprietar fericit. Case lenevind, oameni gârboviți păreau să se descompună sub mușcătura

vântului rece. O lumină rozacee se așternu ușor peste orașul muribund. Dragostea mea - o bătrână cochetă pe nume Paris. Iată Champs-Élysées: e duminică. O mulțime întregă se revarsă cu disperare pe străzi.

Am continuat să mă îndepărtez. Manning trebuie să se fi apropiat deja de tropice. În depărtare, în ceața încinsă, Africa înălța păduri cenușii ce răsuflau nisipuri purpurii. Își apleca înspre ocean pieptul greu, gata să-și dea afară ciumele și leprele. Sub soarele fără vlagă, o ploaie grea, de culoarea sângelui, îndoia frunzele lungi - fluturi ai timpului.

Manning putu, în sfârșit, să respire. Sudul, nu mai sudul. În căldura cu iz de tărie, o mână mare, neagră, ațâța insectele însetate, limbile reptilelor, toate viețuitoarele bătute de spaima foametei.

Ele nu se temea, însă, de acest continent, necunoscut încă, pe care tot timpul îl striga. Lăsa

în urmă târâmurii fără de viață și porni în căutarea acelei minuni care nu este nici dragoste, nici milă, nici teamă, nici furie sau disperare. Chipurile întunecate ce s-au plecat sub umbra biciului i-ar face, poate, semne de recunoștință. S-ar apropia de ele și, o dată în plus, se va simți neajutorat. Însă, gloata de ființe înlănțuite, ce-și spuneau frați, rămase mută pentru totdeauna. El nu se îndreptă spre ei nici pentru a-i salva, nici pentru a-i recunoaște, ci pentru că a zărit, în depărtare, chipul straniu al zilei de mâine, dulceața viitorului.

Africa gravita în jurul ei înseși precum globul terestru, lăsând în voia lor pământurile muncite, acoperite de praf și moarte, pământuri ce stau în calea soarelui.

De pe culmea timpului, cu ochiul drept închis, Manning observa derularea haotică a evenimentelor. Un hău adânc în care colcăia vidul se deschise încet, ca buzele celui care doarme. În spate i se așternea trecutul. Nu a anticipat nimic, nu a hotărât niciodată nimic. Și-a străbătut țara natală, America, mai apoi a descoperit Europa și a abuzat de legi pe care nu le știa decât după nume, de obiceiuri mai vechi decât lumea, căzute în desuetudine, de această logică putredă, deja în descompunere. S-a strecurat printre ele, îndepărtând, printr-un simplu gest al mâinii s-au doar printr-o clipire, munții de ceață ce par să-i înspăimânte de moarte pe acești albi atât de mândri de curajul lor.

De-a lungul timpului, realizările mărețe ale strămoșilor și urmașilor caucaziilor i-au ajutat pe cei ce și-au dorit să rămână invizibili.

Iar Edgar Manning era puternic, căci era invizibil. Putea să străbată, astfel, și orașele, și câmpiile ca într-o joacă, căci era invizibil. Însă atât el, cât și semenii săi puteau, tot ca într-un joc, fie să distrugă un întreg oraș, fie să mântuiască un neam.

Era invizibil pentru că era liber, liber precum un sclav descătușat sau un cal sălbatic, liber pentru că a refuzat să accepte corvoada „lanțurilor făurite de spirit”, liber pentru că nu și-a clădit propria-i temniță, pentru că nu a luat în seamă piedicile pe care să le moștenească, din tată în fiu, alții ce trăiesc pe pământuri bogate, însă care, de fapt, nu au nimic.

Era, totodată, cel mai sărac și cel mai bogat om, căci chiar dacă nu putea spune: „Acest lucru îmi aparține”, nimic nu-l împiedica să mărturisească: „Totul este al meu”. În ciuda frumoaselor sale veștminte, negrul din el nu aștepta nimic de la viitor, căci avea un trecut mereu nou. Jongleur fericit, știa să se joace cu propriul destin învățând pe zi ce trece că echilibrul nu depinde decât de el.

Nu prețuia decât clipa, iar caracatița tradițiilor îi era total indiferentă. Încânta fără a lăsa nimic în urma lui.

Știu prea bine că, avându-l în minte, încercând să-i definesc puterea, nu voi putea decât să-mi demonstrez propria-mi slăbiciune căci, fiind absolută, libertatea sa nu putea fi măsurată.

Îndrăznesc să îl admir pentru că l-am văzut cum trăiește, pentru că s-a înălțat sub ochii mei și pentru că am crezut că pot înțelege ce îl făcea mai puternic decât toți. Însă nu reușesc decât să îl cobor pe el la nivelul meu. Nu pot fi sigur decât de ce îl face să-mi fie inferior, căci nu-mi pot explica superioritatea. Îmi pare misterioasă. Eu sunt doar un alb, o față palidă.

RĂSPUNSUL ESTE SCRIS ÎN STELE.

Prezentare și traducere de

Magda Ispas

Maquette pour l'entrée du hall des réseaux

Robert Delauney

DELILLO: „SCRISUL - O FORMĂ DE LIBERTATE PERSONALĂ“

de ION CREȚU

În ultimul număr am reprodus câteva opinii ale lui Don DeLillo despre scris, o temă dragă oricărui literator. Vom continua, astăzi, cu alte citate referitoare la aceeași problemă. Ele nu au un caracter sistematic, provin din etape diferite ale vieții scriitorului, dar împreună formează o poetică relativ coerentă.

Am văzut așadar, că scriitorul este pentru DeLillo o ființă obsedată, opinie datând în 1979, extrasă dintr-un interviu cu Tom LeClair. Iată, în continuare, ce crede Don DeLillo despre roman: „Preferința mea personală merge către romanul adânc ancorat în istorie, care ține cont de modul în care sunt schimbate percepțiile noastre despre evenimentele înconjurătoare. Evenimentele globale care ne alterează modul de trai în modurile cele mai ne semnificative“ (Dintr-un text de Philip Marchand, 1991). „Scriu, mărturisește scriitorul într-un articol al lui William Leigh din 1991, ca să aflu cât de mult știu. Actul de a scrie este pentru mine o formă concentrată de gândire. Dacă nu intru într-un nivel anume de concentrare, există șanse ca anumite idei să nu atingă niciodată un nivel de fructificare.“

În aprilie 1996, apare în revista „Harpers's“ un fragment dintr-o scrisoare a lui DeLillo în articolul lui Jonathan Frenzen, **Perchance to Dream**. Foarte important, articolul tratează rolul autorilor, al cititorilor și al romancierilor în America de azi. Potrivit lui DeLillo, „romanul este ceea ce scriu la un moment dat romancierii“, definiție care seamănă foarte bine cu ceea ce s-a spus despre poezie. „Dacă nu scriem marele roman social în următorii 15 ani,

Le manège de cochons
Robert Delauney

înseamnă, probabil, că sensibilitățile noastre s-au schimbat într-un mod care face acest tip de operă mai puțin tentant - nu ne vom opri fiindcă piața a secat. Scriitorul conduce, nu urmează. Dinamica trăiește în mintea scriitorului, nu în dimensiunea publicului. Iar dacă romanul social trăiește, nu doar abia trăiește, supraviețuind în crăpăturile și în faldurile culturii, el va fi luat mai în serios, ca un spectacol pe cale de dispariție. Un context redus, dar unul mult mai intens. A scrie este o formă de libertate personală. Ne eliberează de identitatea de masă pe care o vedem formându-se pretutindeni în jurul nostru. În final, scriitorii nu vor scrie pentru a fi niște eroi în afara legii vreunei subculturi, ci, în principal, pentru a se salva, pentru a supraviețui ca indivizi“. Într-un P.S., DeLillo adaugă: „Dacă lectura serioasă scade spre aproape nimic, lucrul despre care vorbim atunci când folosim cuvântul «identitate» s-a terminat“.

Iată, acum, un paragraf din **Mao II** - cel care vorbește este Bill Gray: „Știi de ce cred în roman? Este un strigăt. Oricine poate scrie un roman, un roman mare, aproape orice fel de amator de pe stradă. Cred asta, George. Un sclav anonim, un desperado care are doar un vis poate să stea jos, să-și găsească vocea și norocul și să scrie. Ceva atât de angelic te lasă cu gura căscată. Spray-ul talentului, spray-ul ideilor. Un lucru diferit de celălalt, o voce diferită de cealaltă. Ambiguități, contradicții, șoapte, indicii. Și asta este ceea ce vrei să distrugi“.

Câteva fragmente dintr-un interviu apărut în „Paris Review“, în 1993. Din acest interviu am citat opiniile lui DeLillo despre „scris ca formă concentrată de a gândi“.

Reporter: Paginile tale bătute la mașină se adună pur și simplu și stau cumiți lângă tine?

DeLillo: Exact. Vreau ca paginile alea să stea aproape fiindcă există totdeauna posibilitatea să fie nevoie să mă refer la ceva măzgălit undeva în josul unei pagini. Paginile puse deoparte dau măsura dimensiunilor fizice ale muncii unui scriitor - înțelegi, de câte încercări ai avut nevoie să obții un paragraf corect. Sau impresiionanta acumulare, tonajul net al primelor pagini de manuscris. Primul exemplar din **Libra** se află în zece cutii de manuscris. Îmi place să știu că se află în casă. Mă simt conectat la el. Este cartea completă, întreaga existență conținută pe hârtie. Descopăr că sunt mai pregătit să decartez pagini decât eram înainte. Obişnuiam să caut lucruri pe care să le

păstrez. Obişnuiam să caut un paragraf prin plasare: caut modalități de a scrie arunc o frază care nu-mi fel de plăcut ca atunci care-mi place. Nu cred c scrupule sau pervers - dornic să cred că nat Instinctul de a decarta es fel de credință. Îmi spune bun de a face această evidența nu este accesibi

Reporter: Cum în materia primă a unei p

DeLillo: Cred că scea prima, ideea unui person Este vizual, este Tehnico un mod vag. Apoi, frază cător. Fără planuri, poa puncte, cronologică, c următoarele douăzeci de bază se construiește în j ceea ce vreau să spun căr Construiesc fraze. Există care mă conduce printrbătute pe pagina albă au Ele formează corespunde vescu nu doar prin sens, c Ritmul unei fraze va cupr de silabe. Dacă există o s cuvânt. Există totdeauna cuprinde cam același lucci sensul unei fraze pentru a silabic. Sunt dornic să las un sens. Privind modul cuvintele păstrând echil acestea sunt plăceri senz mai degrabă decât să scriu place felul în care cuvir când ies pe pagină din ci scris - încheiate, imprima

Reporter: Te preocup

DeLillo: Când am lu **Names** am pus la punct o pentru mine, oricum. Căn graf, fie și un paragraf de automat pe o pagină nouă paragraf. Fără pagini în permitea să văd mai clar u Făcea rescrisul mai ușor ș alb de pe pagină mă aju mai adânc asupra a ceea c

Femme au marcel
Robert Del

ÎNTRE ZEIȚA MNEMOSYNE (MEMORIA) ȘI ZEIȚA LETHE (UITAREA)

După cel de-al doilea Război Mondial, istoria și memoria au fost subiecte de analiză istoriografică, antropologică și filosofică din necesitatea unei înțelegeri aprofundate a evenimentelor care au marcat definitiv conștiința educativă a umanității.

Istoria și memoria sunt două concepte care au fost studiate încă din trecutul îndepărtat: de la Aristotel și Sf. Augustin, până la John Lock, Husserl, Michel Foucault, Paul Ricoeur și Pierre Nora.

Trecutul nu devine Istorie și Istoria nu se transformă în Timp decât dacă trecutul a fost

asumat lucid, critic și cu responsabilitate (culpabilitate), iar conștiințele individuale și colective s-au eliberat printr-o acțiune expiatorie (catharsis) în vederea unei reconcilierii personale și naționale. Cine își ignoră trecutul își neagă viața și identitatea.

Eu-Tu-Ceilalți este o relație care nu se poate realiza decât printr-o recunoaștere reciprocă în cadrul celor trei dimensiuni temporale, trecut, prezent și viitor.

În România ultimului deceniu, istoria, trecutul (apropiat sau îndepărtat), memoria, iertarea, regretul (căința) au fost subiecte igno-

rate, neglijate sau studiate superficial și fără responsabilitate din prudență sau teamă de a nu „trezi monștrii adormiți“. A fost preferată uitarea printr-o simplificare comodă sau absolvire a conștiințelor: „Dacă toți au fost vinovați, nimeni nu mai este responsabil“.

Noi, însă, nu ne-am înmormântat martirii (*travail du deuil*), nu le-am făcut rugăciunile, nu le-am cerut iertare și poate de aceea **trecutul nu mai trece!** Trecutul în România, considerat de unii ireversibil, revine în actualitate mai repede decât credeam în forme mai ipocrite și perverse.

Începând din acest număr, revista „Luceafărul“ va publica o serie de articole despre istorie, memorie, iertare, uitare, regret etc.

Sperăm că analiza promisă va provoca reacții și în celelalte publicații, și printre cititori.

Bujor Nedelcovici

ată o expresie mult mediatizată datorită vastei inițiative editoriale a lui Pierre Nora ce s-a bucurat de un mare succes în anii '80: aceea de „sălaș al memoriei“. Ea propunea un concept relativ ambiguu, deoarece, în timp ce valoriza tot ceea ce avea legătură cu trecutul (fie el și apropiat), excludea posibilitatea de a se raporta la acesta ca la un timp încă viu, de care ne putem încă folosi. Astfel, consacrarea prin memorie presupune detașare. Din această cauză, dorința de a ști dacă nu cumva până și națiunea - devenită la rândul său sălaș al memoriei - este o victimă a acestei evoluții nu ar putea fi privită independent de perspicacitatea coordonatorului acestei inițiative.

„În realitate, memoria este singura trambulină care permite Franței, în ziua de azi, să identifice drept voință și reprezentare unitatea și legitimitatea pe care nu le-a putut cunoaște decât prin contopirea sa cu Statul, expresie a marii puteri deținute în lunga sa perioadă de glorie. Această veche pregnanță identificare a puterii, a națiunii și a celui cu imaginea Franței s-a pierdut, însă, treptat, în fața evoluției lumii și a raportului de forțe. Iar, de mai mult de jumătate de secol, atât știința, cât și conștiința încearcă să o combată.

Franța a cunoscut declinul imediat după primul Război Mondial; înglobat, însă, în cel al întregii Europe, acesta nu a fost dirijat, în interior, decât de voci reacționare care i-au descalificat, dintr-o dată, atât puterea cât și iluzia restauratoare. Iar Franța, care se putea până atunci mândri că a fost laboratorul istoric al tuturor experiențelor europene (de la feudalism la Republică, trecând prin absolutism, de la cruciade la colonialism, cunoscând Reforma și Epoca Luminilor) a primit, după război, doar lovitura marilor evenimente petrecute în afara granițelor sale: Revoluția din 1917, fascismul sau criza economică. Înfrângerea clară din 1940 a fost însă mascată de victoria Aliaților, cărora li s-a alăturat și Franța eliberată. De Gaulle, căruia îi datorăm restabilirea Republicii, a făcut să dispară sentimentul înfrângerii care națiunea îl încerca, din nou, în fața problemei coloniale și a paralizării instituțiilor. Anul 1962 a reprezentat începutul revenirii la luciditate, generalizată atât de apusul erei gaulliene, cât și de criza economică. Stabilirea definitivă a Franței în rândul puterilor mijlocii din lume și printre primele din Europa presupune o reconsiderare atât a trecutului ei, cât și a situației ei

pierre nora:

NAȚIUNEA - SĂLAȘ AL MEMORIEI?

actuale. Acesta este momentul valorizării memoriei-patrimoniu, a identificării Franței cu o națiune lipsită de naționalism.

Doar în ceea ce privește această memorie putem spune că «Națiunea» - în accepțiunea sa generală - își păstrează pertinența și legitimitatea, că are loc o capitalizare, că însăși evidența continuității etatice își păstrează și își reia sensul, nu însă supusă orgoliului, bănuită să inspire o politică de mare putere sau să justifice limbajul superiorității, ci ca un simplu fapt. Căci, dintre toate vechile noțiuni europene, doar în Franța determinarea etatică a fost precoce, constantă și constitutivă, pe punctul de a deveni eternă pentru conștiința comună. Spre deosebire de toți vecinii săi, ea este țara unde continuitatea dinastică, susținută de cea geografică și teritorială, a fost permanentă. Însă structura autoritară a memoriei istorice care a constituit forța Franței și unealta măreției ei este, fără îndoială, și expresia slăbiciunii sale înăscute. Franța este o națiune «stato-centrată». Ea nu și-a păstrat conștiința decât prin politică. Nici măcar prin economia pătrunsă de voluntarismul mercantilist, nici prin cultura-i cunoscută în întreaga lume, nici prin societatea păstrată sub tutela sau limba impusă în mod coercitiv. În Franța, Statul este cel care a orientat atât conceptele economice (fie ele și liberale), cât și practica lor, introducându-le însă cu greu și incomplet; Statul care a creat marile instituții univesitare și academice încetează a le mai acorda instrumentele autonomiei sale; Statul este cel care a răspândit codurile limbajului unanim acceptate și a suprimat dialectele; Statul este cel care a civilizat societatea. Nici o altă țară nu a stabilit o legătură atât de strânsă între Statul Național, economia sa, cultura, limba și societatea. De asemenea, nici o altă țară nu a cunoscut de două ori (și atât de clar) experiența radicalismului Statului, prima o dată cu absolutismul lui Ludovic al XIV-lea, a doua în

perioada Revoluției. Ambele experiențe presupun o reinterpretare integrală și obligatorie a memoriei istorice a națiunii. Paradoxul istoriei naționale franceze a fost să-și situeze continuitatea esențială în ceea ce este (prin natura sa) mai puțin continuu: politica. Astfel, memoria națională s-a dezvoltat pe baza conflictuală a radicalității exclusive sau a îndârjitei sedimentări.

Pomind, însă, de la această sedimentare națională a memoriei ce gravitează în jurul Statului, istoria proiectată în totalitate pe fundalul Statului-națiune nu mai este capabilă să facă față. Ea susține o unitate națională pe care toate cunoștințele noastre o dezmint. Propunea o istorie exemplară când lumea nu mai avea ce lecții să ia de la Franța. Susținea o viziune triumfală și universalistă a națiunii devenite însă naivă și derizorie din cauza izolării sale în Hexagon. Încerca să ignore particularitatea acestei națiuni, propunând-o, chiar impunând-o lumii întregi. Timpul a demolat însă acest model imperial și militar. Istoria națională nu își poate regăsi deci continuitatea decât în memorie. «Franța» fie este propria-i memorie, fie nu e nimic. Iar dacă o națiune există, ea nu-și poate avea originea în cauzalitatea lineară și finalitatea providențialistă care controlează istoria Statului-națiune, ci în permanența actualizatoare care dictează economia memoriei și recurge la aluviuni cumulative și compatibilități combinatoare.“ (Pierre Nora, *Națiunea memorie - Sălașurile memoriei*, La République, Paris, 1986, Editura Gallimard, pg. 651-655).

Urmărind cu atenție reflecția lui Pierre Nora, putem constata că națiunea nu mai poate exista decât în cadrul memoriei. Să fie oare vorba de o fatalitate? În orice caz, trebuie luată în considerare și răsturnarea istorică căreia îi corespunde această evoluție.

Traducere de
Magda Ispas

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE

1). Un mare prozator și la fel de mare președinte al Uniunii Scriitorilor, de numele cărui se leagă multe câștiguri ale breslei noastre: Zaharia Stancu.

2). Mic de statură, mic la suflet, Mihai Beniuc, și el cândva președintele Uniunii Scriitorilor, n-a lăsat în urmă prea multe regrete.

3). Trei sârbi: Adam Puslojici, Radomir Andrici și Zivojin Andreici ne vizitează deseori puzderia de festivaluri organizate în diverse centre ale țării.

4). Nora Iuga și Constantin Abăluță surprinși, pe aceeași bancă, la Colocviul diasporei.

5). La Târgu Jiu pot fi întâlniți doi poeți inspirați: Gheorghe Grigurcu și Spiridon Popescu.

PREȚ: 6000 lei